

RETURADRESSE
Det praktisk-teologiske seminar
Postboks 1075 Blindern
0316 Oslo

NYTT NORSK KIRKE BLAD

SANKTHANSDAGEN / JONSOK - 9. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

4

ISSN 0802-9504

2014
HEFTE FIRE ÅRGANG FØRTITO

INNHold

LEDER:

Hvordan tale om abort? 3
Sivert Angel

MAGASINET:

Verdig liv med downs? 5

Åse Røthing

Fri til å tale, tro og tjene? 8

Torill Edøy

Hvem eier barna? 11

Jone Salomonsen

Når mor blir Gud 14

Eivor A. Oftestad

Reservasjonsrett - selvfølgelig? 17

Nell Gaalaas-Hansen

Børre Knudsen og abortkampens gjenkomst 20

Sivert Angel

Med pappeske som farkost mot evigheten 28

Eivind Berthelsen

GUdstJENESTEFORBEREDELSEr:

Sankthansdagen / Jonsok 30
Gaute Granlund

3. søndag i treenighetstiden 32

Thomas Wagle

4. søndag i treenighetstiden 35

Rolv Nøtvik Jakobsen

5. søndag i treenighetstiden 41

Bettina Eckbo

Aposteldagen / 6. s.i.t. 44

Jan Christian Kielland

9. søndag i treenighetstiden 47

Lars Martin Dahl

DEBATT:

Vigsling av kantorer 51

Kåre Nordstoga

Luthers teser 52

INFORMASJON TIL SKRIBENTER

Redaksjonen mottar gjerne aktuelle tekster og debattinnlegg til publisering i bladet, i tillegg til de tekstene vi ber om redaksjonelt. Her er noe nyttig informasjon for alle som forbereder tekster til bladet:

LENGDE: ARTIKLER: 9000-16000 anslag (=tegn med mellomrom)

TEKSTGJENNOMGANG: 6000-9000 anslag

DEBATTINNLEGG: max. 8000 anslag

MANUS: Nytt Norsk Kirkeblad er ikke et vitenskapelig tidsskrift, derfor ber vi om å unngå bruk av noter; kildehenvisninger og kommentarer bes inkludert i teksten; ikke mer enn to overskriftsnivåer i teksten. Vi trykker skribentenes epost-adresse og stilling/titel, og ber derfor om at dette inkluderes nederst i teksten.

REDIGERING: Redaksjonen foretar språkvask og korrektur av alle bidrag. Ved behov for større endringer i innsendte manus vil skribenten få beskjed og vi ønsker da en dialog og samarbeid om videre tekstbearbeiding.

LEVERING: Tekst sendes per epost til nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

NESTE DEADLINE: 1. juli 2014

Nytt norsk kirkeblad blir utgitt av Det praktisk-teologiske seminar

Redaksjon

Steinar Ims, Kjersti Østland Midttun, Jan Christian Kielland, Ingunn Rinde og Beate Fagerli

Redaksjonssekretær

Thomas Ekeberg-Andersen

Ansvarlig redaktør Sivert Angel

Redaksjonens adresse

NNK, Det praktisk-teologiske seminar
PB 1075 Blindern
0316 Oslo

Epost-adresse

nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

Internett

<http://www.praktikum-pts.no/publikasjoner/nytt-norsk-kirkeblad/>

Grafisk design og sats Ekeberg-Andersen

Omslag Andreas Hilmo Grandy-Teig
Trykk Bedriftstrykkeriet AS

Satt med Minion Pro 10,6 / 13,5 pkt

Trykt på 170 / 100 gr CyclusPrint

100% resirkulert papir

ISSN 0802-9504

HVORDAN TALE OM ABORT?

Vinterens debatt om legers reservasjonsrett var overraskende intens. Førti år tidligere, da abortdebatten var på sitt sterkeste, hadde kirken vært en av de aller tydeligste stemmene. Nå var den blitt langt mer forsiktig og tilbaketrukket. Hva handlet det om?

Handlet det om ubehaget ved at en annen majoritet nå legger de emosjonelle premissene for debatten? For min egen del er det nok sann. Slik jeg ser det, er dagens abortlov ikke en lov som sier abort er uproblematisk, men en måte å innrømme kvinnen en nødrett over det som angår hennes liv. For meg var det derfor noe opprørende og lammende ved engasjementet mot reservasjonsretten. Det var som om man ikke ville innrømme de som ser det moralsk problematiske ved abort en stemme, som om det er et synspunkt som er så illegitimt og støtende at kvinner må beskyttes mot det.

Saken er selvfølgelig mer nyansert enn som så, og flere har gitt fine bidrag i ordskiftet, av dem er noen trykt i dette nummer av bladet. Det interessante er her å legge merke til kirkens stemme. I forrige runde ble den frontet av profilerte menn med tydelige og prinsipielle standpunkt. Nå fremstår den som en stemme som vil tale konkret og konstruktivt inn i de avgjørelser som kreves i en bestemt politisk diskusjon. Jeg tenker her først og fremst på Kirkerådets høringsuttalelse.

Uttalelsen starter med å understreke betydningen av samvittighetsfrihet for at staten skal kunne holde seg med moralske profesjonsutøvere, og med en påpeking av det her ikke er en hvilken som helst samvittighetssak, men en sak hvor moralsk motstand er anerkjent som et viktig standpunkt. Så går den videre i noe overraskende retning. Den pirker nemlig i de konkrete formuleringer i legers henvisning til abort og viser at det ikke egentlig er snakk om noen henvisning. Det er kvinnen som skriver under på at hun begjærer abort og at hun er blitt behørig

informert, mens legen med sin underskrift kun bekrefter at han eller hun har informert om inngrepets art og medisinske virkninger, og har spurt om kvinnen ønsker informasjon og veiledning om hvilken bistand samfunnet kan gi dersom svangerskapet fører til alvorlige vansker. Kirkerådet konkluderer derfor med at legens underskrift ikke er å betrakte som medvirkning. De mistenker også at reservasjonsretten kan bli en versjon av «de rene henders etikk» og mener det er viktig at leger våger å gå inn i den vanskelige samtalen, i henhold til legeetikken som pålegger dem å ivareta den enkelte pasients interesser og integritet og behandle pasienten med barmhjertighet, omsorg og respekt.

Når legens underskrift ikke trengs for at aborten skal finne sted, blir reservasjonsadgang helt unødvendig, konkluderer Kirkerådet. Så skjer følgende: Først går mange programmatisk ut mot uttalelsen og fordømmer den som konservativ og kvinnefiendtlig kristelighet, men siden legger uttalelsen grunnlaget for kompromisset mellom Kristelig folkeparti og Høyre som fører til et nytt lovforslag som selv opposisjonen motvillig må innrømme er godt.

Hva er det som har skjedd med kirkens stemme siden forrige gang? Jeg tror den har innsett at den ikke uttaler seg til en kristelig offentlighet og derfor må skjelne tydeligere mellom moral og lov. Den må forklare tydeligere hvilke overganger fra moral til politikk den ser som forsvarlig. Den nye stemmen stammer fra en kirke som er i ferd med å finne en ny rolle i samfunnet.

Sivert Angel

VERDIG LIV MED DOWNS?

Kronikken sto på trykk i Dagsavisen 3. mars 2014.

Åse Røthing
Professor i pedagogikk, HiOF
ase.rothing@hiof.no

Marte Wexelsen Goksøyr, skuespiller og skribent med Downs syndrom, talte ved åpningen av grunnlovsfeiringen. Det ble av flere sett på som et innlegg i en stadig pågående abortdebatt. Jeg har en lillesøster med Downs syndrom. Og jeg er for abortloven. Men hver gang abort og Downs koples sammen blir jeg like forbløffet. Hva er det folk tror om downsfolk? Hva gjør at det framstår som rimelig å velge ut downsbarn for abort?

Min søster Astrid er ingen slugger i matte. Når hun går på kafe, på kino eller i butikken er hun avhengig av at personen i kassen gjør som vedkommende skal og gir henne riktig vekslepenger tilbake. I så måte kan Astrids

liv illustrere den danske filosofen Knud Løgstrups ide om «spontane livsytringer». Tillit er en av disse livsytringer og man kan ikke leve livet uten, i følge Løgstrup. Han hevdet at «Den enkelte har aldri med et annet menneske å gjøre, uten at han holder noe av dets liv i sin hånd». I møte med Astrid blir dette kanskje litt tydeligere enn i enkelte andre møter. Tillit kan ses som en forutsetning for samhandling, men Astrid er kanskje litt mer avhengig enn mange andre av at hennes tillit til verden blir forvaltet med omhu. Men det kan neppe være noe argument for å velge bort downsbarn.

Med sin halvannen meter på sokkelesten er Astrid heller ingen slugger på håndballbanen. Hun begynner riktignok å nærme seg en god halvmeter i bredden, så hun står ganske støtt i for-

svar. Men det er ikke høyde eller bredde som teller på hennes håndballag. Han i rullestol, for eksempel, får ballen levert i fanget, og de andre, både medspiller og motspillere, venter tålmodig mens han kaster den videre. Neida, dette er ikke et argument for at Anja Hammerseng-Edin og co skal begynne å vente tålmodig på at mot spillerne skal komme på plass i forsvar før de selv går i angrep. Da ville jeg neppe sittet klistret framfor skjermen under store mesterskap som jeg gjør nå. Men sånn i sin alminnelighet kan det vel ikke være dumt å ta seg tid til å vente litt ekstra på andre. Enten det er på barnet som så gjerne vil klare alt selv, også når tiden er knapp, eller det er på den gamle som trenger litt ekstra tid for å komme seg av bussen for egen maskin. Jada, jeg vet det ikke er lett, jeg hører jo med til dem som alltid har det travelt. Men jeg sier det likevel.

Finmotorikk er heller ikke Astrids sterkeste øvelse. Hun trenger hjelp til å klippe negler, for eksempel. Men det kan da ikke være grunn god nok til å velge bort downs barn. Astrid skriver heller ikke så fort som mange andre. Men det hindrer henne ikke fra å skrive dikt. Når hun framfører selvskrevede dikt ved ulike anledninger er det sjelden et øye er tørt. Hvis hun kombinerer med blokkfløytespill og improvisert dans må de fleste bare å gi seg over i tårer og røreelse. Det er forresten ikke så farlig om skrivingen tar litt tid når man har nok tid. Og siden hun har oversikt over fødselsdager kommer det hånd-

skrevne bursdagskort i posten til alle i familien.

Astrid har god oversikt over mye, men ikke alt. Når hun handler, hender det at det blir et par pøsepakker for mye slik at noen går ut på dato og må kastes. Men det kan da skje selv den beste. Det er også litt vanskelig med geografi. Men øvelse gjør mester og hun får stadig flere treff på land og hovedsteder når hun spiller «Gruble». For Astrid har nemlig god hukommelse. Hun kunne matchet de fleste av oss i quiz om barnelitteratur, for hun har bra kontroll på persongalleriene i bøkene hun leste på 80-tallet. Og har hun først lært navn på en ny fugl på S eller en fisk på E, så sitter det godt. Hvor mange av dere ville for eksempel kommet på Elvenioye i kategorien fisk på E? Jeg bare spør.

Astrid har en forlovede som også har Downs. Han er verken sprinter eller langdistanseløper, for han har en liten skade i det ene beinet. Men svømme, det kan han. Da han var på sitt beste og vant en rekke medaljer i NM for funksjonshemmede, tror jeg de fleste ville hatt problemer med å holde følge. Og jeg, som er aldri så «normalt fungerende», men som i en alder av snart 44 fortsatt ikke liker å få vann i nesa når jeg svømmer, ville ikke hatt en sjanse i havet. Bokstavelig talt.

Det er og blir et mysterium for meg hvorfor barn med Downs så lettvis nevnes som eksempel på hva som kan oppdages under svangerskap og som følgelig kan aborteres bort. Kan det

skyldes noe så simpelt som mangel på kunnskap om folk med Downs? Ja, for ingen kan vel på ramme alvor mene at kun såkalt «lytefrie» barn har livets rett? Hvor går i så fall grensen for hvilke «lyter» som kan aksepteres? Astrid ligger kanskje litt tyngre i hendene på noen av dem hun møter i livet, for å bruke Løgstrups bilde. Men om man ligger lett eller tungt i hendene på folk rundt seg, kan jo skyldes så mangt. Sånn er livet.

Det er fristende å argumentere mot abort av downs barn med at mangfold er positivt. Det kan være mye sant i det. Mangfold gir ofte bredere perspektiver.

Møter med downsfolk gir grunnlag for undring og læring, som alle møter mellom mennesker potensielt kan gjøre. Men mangfoldsargumentet halter. Et slikt argument impliserer at downs barn kan skape et mangfold som er fint og nyttig for «oss andre», at samfunnet trenger downs barn for at folk flest skal bli bedre mennesker i møte med annerledeshet. Det kan høres bra ut, men jeg synes ikke det holder. Folk med Downs har først og fremst livets rett for sin egen del. Kort og godt. Det er ingen grunn til å si at de lever liv som det ikke er verdt å leve.

FRI TIL Å TALE, TRO OG TJENE?

Torill Edøy
Rådgiver i Kirkerådet
torill.edoy@kirken.no

For 200 år siden var en del menn samlet på Eidsvoll for å lage Norges nye grunnlov. Den skulle blant annet bygges på «slagordene» fra den franske revolusjon: Frihet, Likhet, Brorskap.

Ble dette da oppfylt for alle mennesker i Norge? Eidsvollsmennene var også preget av datidens tro og tenkning. Og de fleste kom jo også fra det øvre sjikt i samfunnhierarkiet. Mennesker med nedsatt funksjonsevne har nesten uten unntak opp gjennom historien vært nederst på rangstigen i befolkningen. Ikke mange hadde talerett, og ikke mange talte vår sak den gangen. Joda, det har vel blitt bedre. Eller har det det? Vi liker å tro det men...?

Nei, vi setter ikke ut uønskede barn

i skogen i dag. Og selvfølgelig snakker vi ikke lenger om rasehygiene slik også leger og annet fagpersonell i Norge gjorde rundt 1930. Vi har i dag «mere humane og effektive måter» for å håndtere det som ikke er ønsket. Foster vannsdiagnostikk, bioteknologi og selektiv abort høres da mye penere ut. Men har tankegangen bak endret seg? Og får blivende foreldre egentlig et reelt valg?

Først tankegangen bak: Norge har i dag både i eget lovverk og gjennom konvensjonen fra FN om mennesker med nedsatt funksjonsevne forpliktet seg på likestilling også av borgere med nedsatt funksjonsevne. Dette er fremskritt. Men dette vernet gjelder i veldig liten grad før fødselen. På fosterstadiet blir det fortsatt et spørsmål om et «verdilig liv».

Hva betyr et verdig liv? Et liv uten smerter? Det er det svært få som opplever, også av de som ikke har nedsatt funksjonsevne. Eller skal vi ta mest hensyn til foreldre og pårørende? Ja, selvfølgelig skal og må vi ta individuelle hensyn, dette er vanskelige valg for enkeltmennesker. Men samfunnets tankegang bør være likhet for alle. Gjennom å bruke uttrykk som et verdig liv, oppnår vi ikke den likheten. Det blir da i altfor stor grad overlatt til den enkeltes skjønn og kanskje også følelser. Jeg kan med min funksjonshemning oppleve og påstå at jeg har et verdig liv, mens en lege kan påstå at det kan jeg umulig ha. Hvem har rett?

Et annet aspekt som vi vanskelig kommer utenom er det samfunnsøkonomiske. Det er ikke mange år siden en politiker ville sette opp et regnskap for hva et barn med nedsatt funksjonsevne ville koste samfunnet. Dette lar seg selvfølgelig ikke gjøre, like lite som det lar seg gjøre å sette opp regnskap for barn uten nedsatt funksjonsevne. Men tankegangen tror jeg i høyeste grad fortsatt lever dessverre. Det er eksempler på at foreldre har fått høre at «dere kunne jo bare tatt abort»! Og ja, vi kan koste samfunnet en del penger. Men likestillingsprinsippet skal gjelde, også når noen må ha noe mer for å få det samme som alle andre.

Og får blivende foreldre egentlig et reelt valg? Jeg har hørt så mange historier fra foreldre som med en gang det ble oppdaget en mistanke om «av-

vik» på fosteret ble fortalt av ekspertisen hvor ille dette ville bli, «og dere vil selvfølgelig ta abort, skal vi sette opp en time i morgen?». Blir dette et reelt valg? Det vil i alle fall kreve styrke og tro for å stå imot disse rådene. Og dette er mennesker som plutselig blir kastet inn i en veldig sårbar situasjon. Så jeg vil påstå at dette ikke blir et reelt valg. Her burde samfunnet stilt opp med en nøytral ombudsordning.

Også med foreldre som kilde så må det her tas med et utsagn jeg ofte får høre: «Det verste var ikke selve det å få et barn med nedsatt funksjonsevne. Det verste er den evige kampen og alle rundene vi må gå med hjelpeapparatet for at vårt barn skal få det som det har rett på.» Her er det noe galt. Hjelpeapparatet skal jo nettopp være til hjelp, og ikke et system man må kjempe mot. Kan dette være en av årsakene til at mange ikke orker tanken på å sette et barn med nedsatt funksjonsevne til verden? Og dette skjer i dag i et av verdens rikeste land – Norge?

Det blir heller ikke lettere for foreldre, pårørende og mennesker som lever med nedsatt funksjonsevne når ledende politikere og andre samfunnstopper sier i media at de ville ha tatt abort. Det sårer mange mye!

Hvorfor er vi fortsatt uønsket? Har vi virkelig kvittet oss med alt gammelt tankegods? Det som førte til utsettelse av barn i før- og tidlig kristen tid. Og tanker om rasehygiene på 1920-40 tallet der det norske og ikke bare det tyske

fagmiljøet var en pådriver. Noe som blant annet førte til at minst 250 000 mennesker med funksjonsnedsettelse ble tatt livet av under andre verdenskrig. Det var dette «programmet» som startet folkemordet. Et faktum som har blitt «glemt».

Blir vi fortsatt sett på som unormale, unyttige, uskjønne, ulønnsomme og umenneskelige? Dette kan virke som altfor harde ord nå i 2014, men jeg tror at vi stadig må minne hverandre om historien og ta et oppgjør med slikt tankegods!

Jeg tror at dette er et samfunnsetisk problem, og ikke trenger å være en uut-

holdelig byrde for foreldre, pårørende og mennesker som lever med nedsatt funksjonsevne. Det er samfunnet med bevilgende myndigheter og fagmiljøer i spissen som bør og må ta et oppgjør med vårt gamle tankegods. Samfunnet i Norge plikter i følge lovverk, vår kristne kulturarv og menneskesyn tilsier å ta i mot alle barn som likestilte borgere uansett funksjonsnivå.

Religiøse og livssyn samfunn plikter også å stå sammen med sine medlemmer i denne kampen for likestilling, likeverd og retten til et annerledes liv. Vi krever vår rett til å si at jeg har et helt og verdig liv!

HVEM EIER BARNNA?

Kronikk i Aftenposten 14. mars 2014

Jone Salomonsen
Professor, Det teologiske fakultet
jone.salomonsen@teologi.uio.no

Abortsaken er blitt Kristelig folkepartis kampsak. Den dreier seg prinsipielt ikke om ufødtes rett, men om hvem som eier barn. KrF finner svaret ved å tolke kristendommen, ikke norsk lov. Den som er fosterets dypeste opphav og livgiver, eier barnet. Fra et religiøst perspektiv eier Gud alle mennesker, inklusive ethvert foster uansett svangerskapsuke, og ingen kan ta livet fra noen på klinikker, via strafferettssystemet eller i krig.

Dette prinsippet fungerer ikke helt for faktiske samfunn, der livet aldri er ideelt. Det oppstår realpolitiske konflikter som må løses, noen ganger med vold. KrF er ikke prinsipielle pasifister eller mot det norske forsvar. Man kun-

ne kanskje tenke at slik det ikke er opp til den enkelte å starte krig, men en rett som bare tilhører en lovlig valgt regjering, slik burde det heller ikke være opp til den enkelte kvinne å bestemme om et foster skal leve eller dø. Analogien fungerer dersom det settes parentes rundt det kompliserte faktum at "slagmarken" er kvinnens kropp og sjel, og i stedet tenker om den som rugekasse, et oppbevaringssted.

KVINNEN BEST SKIKKET TIL Å AVGJØRE

Fram til 1964 var abort forbudt i Norge. Fra 1964 kunne kvinner søke en offentlig nemnd av to leger om abort inntil 12. svangerskapsuke. I 1978 kom loven som nedla nemnden og ga kvinner selvbestemmelse med begrunnelsen at dersom det opplevtes umulig å føre fram

et nytt liv og ta ansvaret for å fostre det opp, så er ingen bedre skikket til å avgjøre dette enn kvinnen selv. Hun skal ikke måtte redegjøre for hvordan fosteret er unnfanget, om det skjedde frivillig eller med tvang, eller stille til skue en ynkelig eller sterk livssituasjon som så bedømmes av en øvre myndighet, men kunne begjære abort *uten spørsmål* før 12. uke, og få det innvilget.

KrF vil tilbake til tiden før 1964 og forby abort. Bare strengt medisinske grunner, som fare for mors liv, skal tillate abort. Krigens lov, der et liv veies mot et annet, skal restriktivt få gjelde, men ingen sosiale omstendigheter. Forslaget om reservasjonsrett for allmennleger er et skritt på veien i denne retning.

EIER IKKE SITT BARN

Premisset i KrF's angivelig kristelige politikk er at alle potensielt gravide kvinner er surrogatmødre. De eier ikke selv sitt barn men føder det bare. Kristendommen ble til i en tid og i en verden der kvinnekroppen var definert som en passiv åker for mannens sæd. Han var husets herre og bestemte om et nyfødt barn skulle få leve eller bli satt ut for å dø. Ved aksept fikk barnet vann symbolsk øst over seg. Et vannøst barn tilhørte ham og dermed samfunnet. Kvinner hadde sikkert noe å si, men det var ikke deres *rett* å bestemme over den nyfødtes skjebne fordi de jo bare var veksthus for mannens barn. Denne praksis ble radikalt endret med kris-

tendommen, og retten til liv for enhver levendefødt ble et tegn på forskjellen mellom kristen og hedning. Samtidig endret ikke kristendommen "surrogat-teorien" om morens ikke-rett over barnet, men flyttet retten fra ektemann til Gud, via kirke og stat.

KJEMPET MOT AUTORITÆR KRISTENDOM

Kvinnerns rett over egen kropp er, som alle andre rettigheter kvinner har fått, av ny dato. De er moderne, de ble kjempet fram, og en seiglivet motstander var alltid autoritær kristendom. Uten veto-rett over uønsket graviditet er kvinner ennå ikke myndige. Retten til selvbestemt abort er derfor lakmestesten på kvinners status og menneskeverd i et likestilt samfunn. Er hun et eget subjekt, eller er hun rettslig til for andre? Forstår hun det privilegium og ansvar hun har som den som føder neste levende sjel og generasjon til verden, eller må det forklares og bestemmes for henne (og hennes partner) av en større myndighet?

Selvsagt eier ingen seg selv helt, alle er avhengige og forpliktet. Når barnet bæres til dåpen, synliggjøres et større tilhørighetsforhold enn til mor og far og slekten, og det er viktig. Den troende minnes i tillegg om at livet «fås» når det «mistes» i tjeneste for andre. Men å bruke politisk makt for å tvinge kvinner til å oppfylle et religiøst ideal, er galt. Troens gjenstand kan verken føde eller fostre. Det kan bare levende

mennesker, og de gjør det allerede med livet som innsats. En kristelig politikk bør derfor legge humanitet framfor autoritet til grunn i abortspørsmålet.

SAMVITTIGHET OG FORKVAKLING

Men må vi ikke ta hensyn til at noen leger har samvittighetskvaler? Ikke bare med å utføre abort, men med å henvise en kvinne til rett lege? Et rimelig hensyn må selvsagt tas for den som kanskje har tatt feil utdanning. Men det betyr ikke at samvittigheten er en naturlig sannhetskilde, upåvirket av samfunnets normer, og derfor automatisk gir ”forkjørsrett”. Som alt annet menneskelig må samvittighetens røst også prøves.

Gjennom tidene er det utrolig hva samvittigheten har fått de aller beste mennesker til å føle, som å behandle slaver pent eller tukte barn mildt. Likevel kom de aldri på at slaveri var galt eller at barn ikke skulle tuktes. Det er ikke alltid lett å forstå hvorfor dette spriker, men at samvittighetene forkvakles i autoritære samfunn med store forskjeller og diskriminering, synes klart. Når en Mandela står fram, skiller han seg ut.

HOLDE KVINNER PÅ PLOSS

På den positive siden kan noteres at samvittighetene oppdras av sosial praksis. Det er kvinneprest-saken eksempel på. På femti år har de fleste samvittighetene utviklet seg fra mot til for, selv om en mannlig prest fortsatt kan nekte å gjøre tjeneste sammen med en kvinnelig kollega under henvisning til sin samvittighet. Vi må følgelig ikke undervurdere betydningen av menns (og noen kvinners) følsomme samvittighet for det å holde (andre) kvinner på plass, både i og utenfor kirken.

La oss håpe at all denne politiske omsorgen for det ufødte barnet bidrar til å styrke økonomiske, sosiale og psykologiske støtteordninger for vordende mødre i tvil, slik at de ikke presses til å handle mot *sin* samvittighet men tør å føde alle de barna de skal ha og som samfunnet trenger. La oss samtidig håpe at retten til selvbestemt abort står som en påle for de som ikke makter, ble lurt, voldtatt, er for unge, glemte prevensjon, brukte prevensjon, men ble gravide likevel.

NÅR MOR BLIR GUD

Kronikk i Aftenposten 30. Mars 2014 (noe bearbejdet).

Eivor A. Oftestad
Kirkehistoriker
e.a.oftestad@teologi.uio.no

Gud er borte og mor har fått hans plass. Et viktig spørsmål i dag er hva slags konsekvenser dette har for menneskesynet.

I den opphetede reservasjonsdebatten tidligere i vår, stilte Jone Salomonsen et godt spørsmål i Aftenposten: "Hvem eier barna?" Salomonsen rettet spørsmålet retorisk mot KrF som i følge henne bygger sin politikk på at kvinnen selv ikke eier sitt barn, men bare føder det. Jeg mener nettopp dette spørsmålet heller bør snus mot hele den politiske offentligheten, i lys av de nye premissene for å praktisere fri abort som er i ferd med å bli etablert i dag. Det er for lengst praksis at kvinnen selv, og ikke Gud, eier det ufødte barnet: Gud

er borte og mor har tatt hans plass. Det viktige spørsmålet i dag bør være hva slags konsekvenser dette har for menneskesynet.

At Gud er den som gir liv, har vært det grunnleggende premisset gjennom hele vår kristne kulturhistorie, og er ikke spesielt for KrF. I tidligere tider skulle barn avles for himmelriket og oppdras på vegne av Gud. Foreldrene hadde delegert myndighet fra Gud selv. Akkurat hvordan dette har blitt forstått, har endret seg gjennom historien, men det skal ikke mye tankekraft til for å forstå at dette forankret barnets verdi og rettigheter. Den kristne kulturhistoriens forbud mot fosterfordrivelse og kristenrettens forbud mot utsetting av barn var utslag av dette. Uttrykk som «barn er en gave» kommer også fra dette premisset. Når dette premisset er satt

ut av spill, trenger vi ny refleksjon over det ufødte barnets verdi.

Vi har lenge visst at det ikke er noen plass for Gud i vår moderne innretning av livet – Nietzsche formulerte Guds død allerede i 1880-årene. Imidlertid har vi, slik britiske Terry Eagleton nylig formulerte det, levd som om Gud fremdeles finnes – inntil nå. Det er først nå virkningen av Guds død begynner å gjøre seg gjeldende i kulturen. At mor har tatt Guds plass er allerede formulert med begrepet «skapelsesbeslutning». I debatten om surrogati ble dette begrepet brukt for å legitimere at den som bestemmer at barna skal bli til, er rette forelder til barnet. Etikkprofessor Berge Solberg viste hvordan «skapelsesbeslutning» stemmer med fundamentale moralske intuisjoner i befolkningen om hva som gjør oss til foreldre (Aftenposten 13.10.2010). Det betyr at foreldreskap fremdeles oppleves som noe ubetinget – men bare hvis det er ønsket og intendert. Dermed kan vi godta fri abort av hvilken som helst grunn når det gjelder uønsket graviditet, mens vi foreløpig har større problemer med selektiv abort der hvor det allerede er tatt en beslutning om foreldreskap. Vi møter ideen også i dagligtalen, hvor det første og absolutt vanligste spørsmålet man møter som gravid kvinne, er «var det planlagt?» De siste årene er det også stadig mer akseptert å ha et forbehold i sin egen skapelsesbeslutning – man bestemmer på forhånd om man vil ønske et barn med Downs eller andre ekstra

belastninger velkomment. Ettersom man har bestemt dette på forhånd, blir en eventuell provosert abort en naturlig konsekvens. Et annet forbehold kan være at man ønsker ett barn og ikke tvillinger, og velger å fjerne den ene. Bør vi ikke diskutere hvor retten til å gjøre disse valgene kommer fra?

I løpet av våren har mange med Jone Salomonsen hevdet at retten til selvbestemt abort er selve testen på kvinners status og menneskeverd. Jeg mener at de som dermed mener at abortspørsmålet er ferdig debattert, viser store blindfelt i sin horisont fordi deres argumenter i abortdebatten er fryst fast til kampen for kvinnens rettigheter. Ett slikt blindfelt er at de nye premissene for dagens abortpraksis har langt videre konsekvenser enn en snever debatt om kvinners selvbestemmelse. Dette er ikke minst tydelig i prosessen mot legalisering av eutanasi, hvor premisset er det samme, nemlig at mennesket eier seg selv. Når Gud er borte, er det også umulig å forstå meningen med lidelse, og ønsket om å avslutte livet er en helt logisk konsekvens. Forbudet mot eutanasi er, som forbudet mot abort, en levning fra forestillingen om Guds eierskap til mennesket. Den som eier livet, kan også ta livet.

Et annet blindfelt er fars rolle. Hvis mor har tatt Guds plass, er et selvsagt spørsmål hvor far er blitt av. Denne etterlysningen har flere har kommet med vårens debatt, forfatter Karin Moe i Klassekampen 8. mars, og humanetiker

Morten Horn i Aftenposten (20.03).

Retten til fri abort er ingen rettighet norske kvinner vil gi fra seg, det er ikke der diskusjonen står. Det er antakelig også temmelig vanskelig å gjeninnføre Gud i kulturen. Men nettopp derfor trenger vi en mye bredere diskusjon om premissene og konsekvensene av dagens abortpraksis. For hvis Gud er borte i kulturen, hjelper det neppe at kvinnen har tatt hans plass. Vinterens abortdebatt viser dessverre at heller ikke kvinnen er barnets beste beskytter. Derfor trenger vi alternative måter

å tenke om foster og menneskeverd på. Diskusjonen må utvides til å inkludere analyse av, og alternativer til, det menneskesyn som er i ferd med å tegne seg.

Terry Eagleton (2014): *Culture and the Death of God*, Yale University Press

Jone Salomonsen (2014): "Hvem eier barna?" Kronikk, Aftenposten, 15. 05. 2014

Berge Solberg (2010): "Hun er deres forelder", kronikk i Aftenposten 13. 10. 2010

RESERVASJONSRETT - SELVFØLGELIG?

Nell Gaalaas-Hansen
Kirkeverge i Hof
kirkevergen@hof.kirken.no

I 1975 var loven om selvbestemt abort slik vi i hovedsak kjenner den i dag, oppe til behandling i Stortinget. Arbeiderpartiet og SV hadde flertall med en representants overvekt. Det gikk mot en ny og radikal lov om svangerskapsavbrudd

Lovforslaget falt. Otto Hauglin som var valgt inn for SV fra Østfold, og som var rektor på Diakonhjemmet, stemte mot.

Jeg var 14, aktiv i Indremisjonens tenåringskor og med en gryende politisk bevissthet. Abortloven ble ikke diskutert. En ny abortlov var vi, hvem nå dette «vi» kunne være, imot.

Fra 1975 til 1978 var frontene harde. «Kvinneaksjonen for selvbestemt

abort» sto mot «Folkeaksjonen mot selvbestemt abort». Det var lange tog og hatske utfall fra begge leire. Begrepet «reservasjonsrett» kom inn i debatten. Helsepersonell måtte få rett til å reservere seg mot fosterdrap som det retorisk ble kalt. Kvinnebevegelsen demonstrerte mot dette. Begrunnelsen var at kvinner som oppsøkte helsevesenet, ikke skulle oppleve en forskjellsbehandling avhengig av hvor de bodde og hvilken lege de traff.

Som ung, radikal kristen jente, holdt jeg kjeft når abortloven og praktiseringen av denne ble debattert. Jeg begynte å se at fosteret som et individ med egenverd, ikke var den eneste problemstillingen. Dette var også et spørsmål om klasse og om likestilling. Litt mer om det seinere.

I 1978 ble loven vedtatt, med en

stemmes overvekt. Men kampen var langt fra over, og frontene besto.

Børre Knudsen, og etter hvert Ludvig Nessa, sine voldsomme aksjoner ble en del av nyhetsbildet.

Over år roer gemyttene seg. Statistikkene for svangerskapsavbrudd har vært temmelig uforandret gjennom de siste 30 årene, rundt 15 000.

De fleste av oss vil mene at dette er 15 000 for mye, men tallene økte ikke, slik motstanderne av loven hevdet på 70-tallet.

Under forhandlingene etter Stortingsvalget høsten 2013, der Venstre og Krf fikk noen løvnader fra Høyre og Frp mot at de skulle gi den nye regjeringen ryggdekning, eller flertall som det heter, i Stortinget, kom begrepet reservasjonsrett opp igjen.

Fastlegene som er nærmest befolkningen ute i kommunene, og som til nå i hovedsak er de som har henvist kvinner til abortinngrep på sykehusene, skulle få lovfestet rett til å reservere seg mot dette.

Norske kvinner og mange menn reagerte. 8. mars-togene var lengre enn på 70-tallet. «Dere har misforstått» sa Erna Solberg. «Bruk energien deres på noe annet» sa hun.

Jeg, som aldri hadde diskutert hverken abortlov eller reservasjonsrett i åpne fora, som gikk i mitt siste 8.mars-tog 1985 eller der omkring, jeg engasjerte meg.

Plutselig var jeg tilbake på 70-tallet, til et klima der kvinners rett til å be-

stemme ble fnyst av, der nemder i hovedsak bestående av mannlige leger viste best, til ei tid der kvinner som valgte abort ble fordømt.

For meg har kampen om loven fra 1978 aldri vært en diskusjon for eller mot abort. For meg har det alltid vært spørsmål om hvem som egentlig skal bestemme når abort først er et alternativ.

Er en nemd bestående av to leger bedre i stand til å vurdere helsa mi og omsorgsevnen min enn jeg er sjøl? Antall illegale aborter før loven ble innført i 1978, er selvfølgelig vanskelig å fastslå, men de forekom. Hvor mange som reiste til utlandet, ofte England, for å forta en abort, vet vi heller ikke sikkert. Det vi vet noe om, er at dette var et klassespørsmål. Kvinner med høyere inntekt og/eller utdanningsnivå ble sjeldnere uønsket gravid. Dette handlet i hovedsak om bedre kunnskap om og letter tilgang til prevensjon.

Kvinner som ble uønsket gravide og som ble utsatt for en nemdbehandling, var ofte i en sårbar situasjon i tillegg til graviditeten.

Mange kvinner med små ressurser i form av utdanning og økonomi, søkte aldri om abort.

Ved innføring av den nye loven i 1978, var det avgjørende viktig at det skulle være en lov uten klasseforskjeller. Uansett hvor gammel du var, hvilket utdanningsnivå du hadde, hvor i landet du bodde og hvilken lege du støtte på; loven skulle praktiseres likt.

Det er dette aspektet ved abortloven som førte kvinner tilbake i 8.mars-togget i vår.

Nei, det er ikke positivt med 15 000 svangerskapsavbrudd i året, men loven eksisterer. Det er kvinnen selv som skal avgjøre om abort er nødvendig.

Loven om svangerskapsavbrudd gir den gravide kvinnen rett til å bestemme. Ingen lov i Norge gir leger rett til å

velge bort lovbestemte medisinske inngrep. Dette gjelder om du er fastlege eller jobber i spesialisthelsetjenesten.

Uansett hvilken jobb du har, må du forholde deg til lover og forskrifter. Hvis du på grunn av din samvittighet, ikke kan stille deg bak lovgivningen og utføre jobben i tråd med den, må du antakelig skifte jobb. ■

BØRRE KNUDSEN OG ABORTKAMPENS GJENKOMST VINTEREN 2014

Film: «En prest og en plage», regi Fridtjof Kjæreng (2014)

Sivert Angel
Rektor, Praktisk teologisk seminar
sivert.angel@teologi.uio.no

Jeg har vendt meg til å forholde meg til politiske spørsmål uten å involvere følelsene i særlig grad. Det finnes flere sider ved enhver sak, løsningen er aldri svart hvitt, men alltid en nyanse av grått. Tidvis bruker jeg litt tid på å diskutere hvordan denne rette nyansen tar seg ut, før jeg lar saken ligge og tenker på noe annet. Men så kom forslag til ny formulering av reservasjonsretten for leger og med ett hadde vi en politisk debatt med ekte emosjonelt trøkk. Det kom uventet og var uforståelig for mange, ikke bare for meg, men også for politikerne i regjeringen: Hvorfor stiller så mange damer opp i tog på 8. mars for en sak hvor det i så liten grad dreier seg om realiteter? Og midt i dette

fenomenet vender Børre Knudsen via Fridtjof Kjærengs film tilbake til offentligheten og drar med seg hendelser fra flere tiår tilbake som noen av oss hadde glemt, men som hos mange bare hadde slumret i bevisstheten.

ANSIKTET

I mars ble plakaten til filmen om Børre Knudsen, «En prest og en plage», hengt opp på oppslagstavla i trappeoppgangen i huset på Blindern hvor jeg arbeider. Den må ha vært på nærmere en kvadratmeter og var i sin helhet dekket av Børre Knudsens uttrykksfulle ansikt. Ansiktet var merket av alderen og magrere enn tidligere, men hadde fortsatt rene trekk og klare øyne og var stadig omkranset av hans karakteristiske grå skjegg. Under skjegget så man den hvite prestekragen på hans tradisjonelle

samarie. Plakaten hang der i dager hvor debatten som raste om legers reser-vasjonsrett også vandret rundt i mitt hode på vei opp trappa til jobb. Børre Knudsens ikoniske ansikt smeltet igjen sammen med saken, stadig like utfordrende. En av mine kolleger ble så opprørt og provosert ved synet at hun etter en tid egenhendig fjernet plakaten. Det var noe ved kombinasjonen av nettopp dette ansiktet og den saken det minnet om hun ikke holdt ut.

For meg var det også noe fascinerende med ansiktet på plakaten. Ansiktet provoserer ved å holde frem et tydelig budskap om valg mellom rett og galt, død og liv, men blir frastøtende når det kles i den gamle autoritære prestens skjegg og klær. Samtidig er nettopp disse klærne nødvendige, budskapet kunne ikke vært ikledd vår tids klær, for det har en klarhet som ikke lenger kan uttales. Klærne er ikke lenger presters klær, de er klær som iscenesetter en gammel prest som ikke lenger finnes og som vi ikke lenger har rom for. Det er med disse klærne han kan si det som ikke lenger kan sies. Slik er samarien hans også narrens drakt.

Med andre ord møtte jeg Børre Knudsen på filmplakaten som et bilde som løser seg opp og blir flere ting på en gang, han var et tvetydig og utfordrende tegn som dro meg inn i kinosalen. Når jeg så kom inn i salen en tidlig ettermiddag i mars og fikk satt meg til rette som en av to tilskuere, var det imidlertid annerledes. For med en gang

filmen kom i gang, merket jeg at det her ikke dreide seg om et symbol på en sak, men et menneske som var smeltet sammen med et budskap.

PREKENEN SOM BILDE OG VIRKELIGHET

Det kunne vært en dogmefilm. Her brukes ikke kunstig lys eller pålagt lyd. Den eneste musikken man hører er de mange Luthersalmene Børre Knudsen synger på barokkmelodier for å holde nervelidelsen i sjakk. Ellers hører man knirking fra grusen når han går, summing fra fluer og mygg når han tar en rast i fjellet med sin kone Ragnhild, regnet som treffer regnfrakken, vinden som blåser i mikrofonen og anorakken. Vi treffer ham når han spiser alminnelige måltider med kjøtt og potet omgitt av husets furupaneler og når han går for å hente posten. Kameraet berører en mann som berøres av sin kone, som kjenner seg svak, men som i ethvert øyeblikk kan bryte ut i en treffende preken. Slik legger det filmatiske til rette for det som fremstår så karakteristisk for hans liv, nemlig det nære forholdet mellom ord og kropp, mellom preken og liv. Men filmen stopper ikke der, den tar oss også med inn i et retorisk verksted og lar oss se hvordan prekenen blir til og forbindes med liv i henhold til et ganske bestemt mønster. Dette mønster presenteres allerede i første scene:

Børre Knudsen står og hamrer på en spiker for å få på plass noen trebord som skal gjøre det mulig for ham å få

dratt ut den lille robåten fra sitt vin-teroppplagssted. Spikeren er gjenstridig og hamringen lite effektiv, men Børre vender frustrasjonen til følgende lille midrash i et liketil tonefall:

«Jeg føler jeg burde tatt snarveien. Det vet Djevelen så godt. Så får det heller våge seg at jeg ikke er så god til å spikre. Jeg burde også vært bedre til å tale. Mine ord skulle vært nagler. De skulle gått gjennom mitt eget hjerte.»

Veien er fra hamring til preken er like kort som en hodebevegelse, en preken som vel strengt tatt er for kort til å være midrash og så vidt litt for langt til å være haiku. Ordene den består av fremstår forunderlig treffende, men de korthugde setningene er satt sammen etter hverandre uten noen klar logisk sammenheng. Hvorfor treffer de likevel? La oss forsøke å ta det langsomt.

Ordene treffer oss ikke fordi de overtaler som argumentasjonsrekke. Overgangene fra snarveien til djevelen, til hamreferdigheter, til taleferdigheter, til ord som nagler gjennom hjertet, gis ikke som logisk følge. Den logisk orienterte får hint underveis om at det her handler om mer enn det som gis i situasjonen, for hvilken snarvei er det snakk om, og den fryktelige Djevelen, hva har han med saken å gjøre? Når han sier det får våge seg at han ikke er så god til å spikre, må man tenke at det her refereres til at han som spikrer også er prest, og så videre. Men det er ikke denne antydningens kunst som er hemmeligheten i Børre Knudsens retorikk, eller poetikk som det

vel egentlig er snakk om. For ordene hans treffer lenge før den logisk orienterte har rukket å sette dem sammen og gi dem mening. Det er ikke tankerekken som binder setningene sammen, men bildet, nemlig spikeren. Det som forbinder begynnelse og slutt i den lille prekenen er at den spikeren som til å begynne med er gjenstridig og ikke vil inn i planken, mot slutten er en nagle som skal gå igjennom hjertet. Kraften i prekenen ligger i måten dette holdes sammen med predikantens person, som er han som står der og spikrer. Poetisk betraktet er det to bilder, spikeren og presten, som holdes opp mot hverandre og vris slik at de forholder seg til hverandre i stadig overraskende konstallasjoner. Men egentlig er de ikke bilder, de er virkelighet, nemlig en fysisk spiker og en ekte mann. Det er spikeren og mannen som holder preken sammen og lar den romme så uendelig mye mer enn et kort resonnement kunne ha gjort.

Først er Børre Knudsen den aktive som vil ha inn spikeren, som vil få til noe, mens spikeren er den som frister ham til å ta bekvemmelighetshensyn. Dette avverger Børre Knudsen et øyeblikk ved å reflektere over seg selv som den som holder hammeren. Det viktigste er ikke å være god til å spikre, men å motstå fristelsen, konkluderer han. Men angrepet er ikke over og Børre Knudsen må fortsette. Den gjenstridige spikeren gjør Børre Knudsen passiv og tvinger ham til å reflektere over seg selv som dårlig hamrer. Om han trøster seg

med at han kan være dårlig til å hamre fordi han er prest og dermed er god til noe annet, tar han bekvemmelighets-hensyn og er igjen i djevelens klør. Han burde også vært bedre til å tale, vært en som sendte spikrer gjennom sitt eget hjerte.

I dette spillet mellom de to størrelsene, mann og spiker, involveres umerkelig større aspekter ved tilværelsen, djevelen som frister til lette løsninger, prekenoppgaven som krever alt annet enn lette løsninger. På slutten skjer enda en nesten umerkelig, men virksom forskyvning, når spikeren blir hetende nag-ler, som er betegnelsen på de metallgjenstander som gjennomboret Jesu kropp i korsfestelsen. Predikantvirksomheten Børre Knudsen setter seg fore å oppfylle er altså en som forener ham med Kristus, den bruker ord som ødelegger ham selv for at hans gjerning kan ligne Jesu liv. Slik blir prekenen ikke bare en tale hvor Børre Knudsens ord og kropp forenes, men hvor Jesus blir nærværende i den.

Etter å ha sett filmen, leste jeg noen av Børre Knudsens mer tradisjonelle preker i samlinger utgitt av hans mange beundrere. Her gjenfinner man samme strategi, nemlig at det er bildene som holder argumentasjonen sammen. Men siden dette er preker man leser, får bildene en annen funksjon. Her sikres overgangen fra det ene til det andre bildet av at de fremstår som avtegninger av virkeligheten. Fortellinger om statsforfatning, moral, skapelse og for-

soning henger logisk sammen, og det som skjer i den ene fortelling predikerer det som skal skje i den andre fordi de holdes sammen av en entydig religiøs kosmologi. Derfor er det å tillate abort ikke bare å tillate drap av barn, men et system som tillater at sånt skjer sier uttrykkelig at Gud er død. Den som vil ha noe med en slik stat å gjøre, sier at et menneske ikke er noe verd og at Gud ikke finnes. Så lenge abortloven står, kan det ikke finnes noen konge eller rett. Denne ubøyelige viljen hos Børre Knudsen til å sette alt på spissen og følge det til sin ytterste konsekvens, ser man også i filmen. Men filmen har det som bøkene mangler og som er den viktigste delen av verket, det som virkelig kan binde sammen de mange kraftfulle bildene i hans preker, nemlig kroppen og omgivelsene, mannen som går inn i alt det vanskelige. Et sted i filmen bekrefter han at det er slik han gikk inn i abortkampen. Endelig hadde kirken muligheten til å gå inn i en sak som var viktig, som handlet om selve livet, og ikke bare om tro og kirkeliv.

PERFORMANCEKUNSTNEREN

Her er vi ved et aspekt ved hans preker som gjør at de ikke bare overskri-der det retoriske, men også det poetiske og blir et større og fysisk verk som best kan sammenlignes med performancekunst. Filmens beste eksempel på dette er beretningen om det som hendte i 1994, da det var OL på Lillehammer, nasjonen var i eufori over seg selv og idret-

ten, og Munchs Skrik en natt ble stjålet fra Nasjonalgalleriet. Av en eller annen grunn får en journalist den innskyltelse at han skal ringe Børre Knudsen og spørre om det er han som har stjålet maleriet. Det er det selvsagt ikke, men Børre Knudsen får en ide og svarer «ingen kommentar». Dermed vekkes medias interesse og Børre Knudsen stiller til intervju i Dagsrevyen. Han vil fortsatt ikke kommentere hvorvidt det er han som har tatt maleriet, men er egentlig i gang med å forfølge sitt homiletiske konsept. Han har nemlig oppdaget en treffende analogi. Skriket på bildet ligner på det skriket som ingen hører, nemlig det fra alle fostrene som aborteres. Etter å ha svart journalisten «ingen kommentar», fortsetter han derfor med å si at for ham er dette tyveriet en fillesak, et maleri av et skrik til mange millioner er ingenting verdt mot det skriket ingen hører, nemlig skriket fra alle ufødte barn som drepes. Hvert eneste et av disse små barna er mer verdt enn noe maleri av noen norsk eller fransk maler. Oppmerksomheten som medieoppslagene skaffer ham bruker han til å lansere anti-abortfilmen «Det tause skriket» og siden til å samle en stor folkemengde til et møte i Oslo sentrum.

Denne tilstelningen i Spikersuppa i Oslo fremstår som kulminasjonen på det man kunne kalle Børre Knudsens *totalpreken*. Det er imidlertid ikke i form av en alminnelig tale han kommer til å uttrykke sitt budskap. Folkemengden består for

det meste av mennesker som er svært sinte og opprørte over ham og som holdes tilbake fra scenen av politiet. De kaster egg på ham og skriker mot ham. Filmklippene går tett på illsinte og frådende ansikter. På scenen står Børre Knudsen med maling på seg og tar imot eggene som kastes mot ham. Sammen med demonstrantene er han i ferd med å male et nytt skrik for alles øyne. Folkemengden skriker mot ham og han skriker inn i mikrofonen. Kameraene fanger opp den nesten uutholdelige intensiteten i situasjonen, men i filmen ser man det geniale i det som utspiller seg. Han gjør deres skrik til sitt og lar deres sinne male hans verk, han omformer medieoppstyret slik at det blir opptakten til dette øyeblikket. Det er et verk som er analogt med maleriet skrik. De to verkene henger sammen fordi de ligner hverandre og er forbundet med hverandre i den aktuelle situasjonen, men i Børre Knudsens versjon bærer bildet med seg en annen mening. Nå skriker det ut det skriket som alle bare vil lukke ørene for. Igjen holdes prekenen sammen av kroppen og dens omgivelser, den er sann fordi den finner sted.

Hvem skriker han for der på scenen? tenker jeg nå i ettertid, etter å ha fått filmen på avstand. Der og da fremstår det som barnets skrik, men det er også et skrik inn i kulturen, til meg, til oss som tenker nøkternt og kjølig, som forundres over 8. mars engasjementet og som synes Børre Knudsen overdriver.

KROPPEN

Linjen til performancekunsten halter litt. For Børre Knudsen er ikke dette en rolle og det han gjør er ikke et verk, men selve livet og troen. Utover i filmen blir det tydelig at dette ikke har vært en homiletisk eller kunstnerisk strategi, men et kall både Ragnhild og Børre opplever har satt fysiske spor. Prekenen som har involvert kroppen, har også satt spor i kroppen. Dette kommer frem i en liten dialog mellom de to og en sykehuslege.

På grunn av nervelidelsen får Børre Knudsen regelmessig behandling og følges opp med undersøkelser for å sikre at han får de riktige medisinene. På vei inn til legekantoret og en slik undersøkelse, blir han sliten, og Ragnhild geleider ham inn på et rom og til en benk hvor han kan hvile. Rommet viser seg å ligge vegg i vegg med gynekologisk avdeling hvor han tidligere var flere ganger og aksjonerte. Han kan høre stemmer og skrik fra barna på den andre siden av veggen. Liggende utmattet i senga kommer han til å fundere over dette paradokset at det nå er han som trenger disse legenes hjelp, og som får den på beste vis.

Ja, sier Ragnhild. Man må jo spørre seg, sier Børre, om det egentlig er dem eller jeg som er gal.

Ikke lenge etterpå slipper han inn til en ung og hyggelig kvinnelig lege. Hun vil gjerne høre hvordan det går med ham, og han forteller som sant er at det ikke er helt lett. Spesielt er det hånden hans som rister, opp og ned,

helt uregjerlig, gjerne om natten gjør den det, slik at den vekker ham og Ragnhild må hjelpe ham med å holde den i ro. Nervene hans er helt nedslitt, skjønner du, forteller Ragnhild; det er på grunn av det kolossale presset han har stått i over mange år, alle de sterke følelsene han har sluppet helt inn og holdt ut. Nervene er helt tynnslitte og han har ikke mer å gå på. Ja, sier Børre, og kommer til å tenke på en episode som skjedde der på dette sykehuset for mange år siden. De hadde hatt en vellykket aksjon og var kommet seg tidlig inn til operasjonsstua på gynekologisk avdeling, før noen andre var på jobb. Sugemaskinen var satt klar for første inngrep og Børre hadde satt seg på kne i bønn foran den, iført sin samarie. En lege var kommet gående inn i rommet i grønne klær, klar for dagens første operasjon og hadde med ett fått øye på Børre. Børre var samtidig blitt var legen og hadde sett opp på ham, slik at deres blikk møttes. Legen hadde stanset helt opp og var blitt stående og se på Børre uten å få frem et ord, men hadde begynt å riste. De hadde fortsatt å se på hverandre og heller ikke Børre hadde fått frem et ord. Og så, sier Børre, der på legekantoret, mens han holder frem hånden som han nettopp har fortalt hvordan ter seg om natten og ofte ellers; så begynte jeg også å riste, sier han, og viser med hånda den ristebevegelsen som han ikke lenger har kontroll over.

Ordene han har prekt med hele seg har merket hans kropp. Hans preken-

gjerning har vært en hengivelse til ødeleggelsen. På dette punktet skildrer filmen en tragedie i samklang med Børre Knudsens verk. Hans tale er nagler som går igjennom hans eget hjerte og som nettopp på den måten utretter det den skal, nemlig Jesu gjerning. På dette nivå skildrer filmen en tragedie som ikke egentlig er en tragedie, men et fullendt kall.

MENNESKET

Filmen slår seg imidlertid ikke til ro med dette perspektivet. Den utfordrer videre og henter frem en ambivalens som ikke så lett lar seg avklare. Neste dimensjon ved tragedien er nemlig at det ikke bare er Børre Knudsens kropp som er blitt ødelagt, men også hans familie og hans barns liv. Ragnhild uttrykker dette i følgende lille replikk:

«Kallet var å være mor. Det er det som ble så tungt. At jeg ikke fikk være sånn mor som jeg ville. Det ble så mye som ble galt i forhold til de som vokste opp.»

Man ser denne tragedien utspille seg i spennet fra Børre og Ragnhilds ungdomstid til antydningene om deres barns ungdomstid. Først ser vi bildene fra Børre og Ragnhilds egen ungdom som ressurssterke vakre mennesker med livsappetitt, lykkelig frie i møte med livet som ligger foran dem. Siden ser man deres datter som reflekterer over sitt liv, som forteller om en vanskelig oppvekst og som formulere seg med korte og enkle setninger. Predikanten

som våget sin egen ødeleggelse kunne ikke samtidig beskytte familien sin.

I forlengelsen av dette nivå av tragedien, blir et tredje nivå stående å dirre, nemlig en religiøs tragedie. Ragnhild forteller at hun flere ganger har vært nær ved å avsverge kristentroen. En av filmens siste scener er en vakker sommerdag når datteren er kommet på besøk med sine to sønner. Alle fem har tatt plass ved bordet i solveggen for å spise formiddagsmat og Ragnhild og Børre setter i gang med bordverset. Da ser man at datteren taust ser ned i bordplaten, mens de to guttene hennes ubekymret ser seg rundt, ukjent med fenomenet bordbønn. Under måltidet konfronterer datteren sin far. Hun forteller hvor tungt det var da hun som barn fortalte ham at hun hadde det vanskelig og han svarte med at det var nødvendig at han gjorde som han gjorde. Han hadde ikke noe valg, hadde han sagt. I datterens korte og enkle gjenfortelling av farens ord, gjenkjenner man den unge Børre Knudsen fra preken-samlinger og intervjuer, han som satte ting på spissen, som tenkte konsekvensene helt ut og som så at det å være en del av et system som tillot abort var det samme som å si at Gud var død. Man gjenkjenner intensiteten i de gamle klippene fra hans aksjoner på forskjellige sykehus, det enorme nærværet. Når han møtte opp og ropte «de dreper barn her», og fortsatte å rope mens han ble eskortert bort av politiet, var det ikke fordi an spilte rollen så godt, men fordi

han var rollen med hud og hår. Utslitt og ødelagt hører han nå ekkoet av sine egne ord i datterens munn. Hva er det han nå ser når han ser sin egen preken-gjerning? Forsiktig og nøkternt sier han at han nå ser at det var en del som ble galt og burde vært annerledes. Hverken mer eller mindre sier han. Det er først nå jeg har hørt deg si at ting burde vært annerledes og det betyr mye, sier datteren. Først nå hører hun at han hører henne.

Nokså stillferdig finner replikkvekslingen sted over bordet på terrassen under måltidet som består av brødskiver med makrell i tomat. Men akkurat denne replikkvekslingen henger igjen i meg. Hva var det egentlig som skjedde i

den? Var det den strenge nødvendigheten som glapp, den klare religiøse kosmologien som holdt tro, rett og samfunnssystem sammen med utvetydig konsekvens? Eller lot den oss se mer av presten Børre Knudsen, nemlig at han ikke først og fremst er sitt verk, men et lidenskapelig menneske som vet at det kan bli feil også når han ser det klart og er sikker på at han gjør det eneste rette?

Ambivalensen sitter i meg når jeg forlater kinosalen og utfordrer meg på min vei tilbake til mitt stadige arbeid med å finne løsninger i den riktige nyanse av grått: Hvordan balanserer jeg det jeg tror på mot ubehaget ved de sosiale omkostninger det kan innebære?

MED PAPPESKE SOM FARKOST MOT EVIGHETEN

Eivind Berthelsen
PhD, Sykehusprest, Sørlandets sykehus
eivind.berthelsen@teologi.uio.no

Vokabularet strekker så vidt til. Intrauterin forsterdød/provosert abort etter uke 12. Virkeligheten er på strekk. Den ryker snart, tenker jeg. Celleklumpene er ikledd prosedyrer. De innehar egne veiledninger. De skal vaskes. De skal pakkes i pappesker. De skal på kjølerommet. De ender så til slutt på anonym minnelund.

Lille celleklump har fått en hvit eske fra staten. Det er hennes farkost. Hennes *væren* videre i evigheten. Minnelunden er dekket av frodig gress. Det gjelder å få eskene ned i jorda, i hvert fall en halv meter, så ikke hunder eller annet rov kan rive til seg kjøttstøvet og ha slabberas.

Abort – spontan og provosert – alle kommer ut. De er fysiske klumper med hjerteslag i minne og likner forbløffende på et menneskefoster. Metafor på ekte vare!

Denne teksten er like kort som et påbegynt liv.

Slik er det.

Slik kommer det alltid til å være.

Slik skal vi møtes igjen.

Du og jeg og det som aldri fikk leve

Og som kommer til oss igjen og igjen

For å se om vi har forstått

Livet er evig!

UNIVERSITETSFORLAGET

Geir Hellemo (red.)

Gudstjeneste på ny

I 2011 innførte Den norske kirke en ny ordning for hovedgudstjenesten. Dette er den første boken som drøfter reformen i lys av ulike teoretiske innfallsvinkler. Reformen speiler viktige endringer som har preget gudstjenestepraktisen i de siste tiårene. Denne boken viser hvor mangfoldig det gudstjenestelige uttrykket er blitt, og hvor mange muligheter det skaper for deltakelse.

Med denne antologien ønsker Geir Hellemo og de øvrige bidragsyterne å gi nye blikk på alt som foregår i et kirkerom.

Gudstjeneste på ny henvender seg til studenter, forskere, prester og andre som er opptatt av det som foregår på gudstjenestemrådet i Den norske kirke.

KJØP BOKEN: **369,-** 240 sider

🌐: www.universitetsforlaget.no

@: bestilling@universitetsforlaget.no

☎: 452 27 865

UNIVERSITETSFORLAGET.NO

NÅR ORD BLIR KROPP

Sankthansdagen / Jonsok - Tirsdag 24. juni 2014

Evangelietekst: Luk 1, 5-17

Lesetekster: Dom 13, 2-7.24-25 og Hebr 11, 1-2.32b - 34.38-40

Salmeforslag: Se teksten

Gaute Granlund
Sokneprest på Røst
gaute.granlund@gmail.com

Jeg var så heldig å få delta på etterutdanningskurset ”Når ord blir kropp”, som ble arrangert av Det praktisk teologiske seminar og Det teologiske fakultet, i samarbeid med Presteforeningens fagråd for homiletikk. I fjor høst var vi kursdeltakere og våre flinke lærere på studietur til New York hvor vi fikk innblikk i en meget dynamisk og vibrerende amerikansk prekenkultur. I vår var det kursuke i hovedstaden som kulminerte i en prekenlam som fikk mye oppmerksomhet i dagspressen, et høydepunkt for min del. Kursets mål var å gi innføring i nyere homiletisk litteratur og bidra til fornyet refleksjon og fornyet praksis. Muntlig formidling sto helt sentralt i kurset og under kursuken

i Oslo måtte alle deltakerne framføre en preken uten manus. Jeg oppfordrer alle lesere av NKK til å sjekke ut litteraturlisten for dette kurset. En enkel og fin praktisk innføring i tematikken er Joseph M. Webb sin bok Preaching without notes. Det våres i det ganske land, også innen homiletikken, og jeg tror det er tiden for å kaste sine manus og være friere i formidlingen av evangeliet. Hvis og når kurset holdes på nytt så oppfordrer jeg alle til å kaste seg rundt og melde seg på!

OM JONSOK

Jeg har aldri feiret gudstjeneste på jonsok og jeg skal ikke gjøre det i år heller. Jeg tror mange av oss forbinder midtsommer kun med bålrensning og følelsen av at sommeren er uendelig og

ligger åpen. Helt siden 400 tallet har 24. juni vært feiret som døperen Johannes fødselsfest. Teksten forteller om at presten Sakarja, far til Johannes, fikk besøk av en engel som fortalte at han skulle få en sønn og gi ham navnet Johannes. Evangeliene forteller om en nær sammenheng mellom Johannes og Jesus. Johannes framstiller Jesu komme, og Jesus blir døpt av Johannes. Begge roper ut: "Vend om, for himmelriket er nær". Rent historisk vet vi lite om Johannes. Han kan ha tilhørt en jødisk sekt som tok avstand fra de jødiske lederne og tempelet i Jerusalem. Forholdet mellom Johannes og Jesus er interessant, det er mange likheter. Både Johannes og Jesus var litt rare menn som protesterte mot makten. De prekte om omvendelse. Mødrene hadde en nært fellesskap, fedrene ble varslet om avkommet via englebesøk, og både Johannes og Jesus endte sine liv på en kjøp måte.

NÅR JONSOK BLIR KROPP

Hvordan skal man feire jonsok? Jeg vil tro mange bruker dagen til å feire gudstjeneste ute i naturen. Kanskje kan man slå det sammen med bål og samvær ut i de små timer. Den nordiske sommer-natten er lys og lang og bør absolutt nytes. Menighetens midtsommerfest høres absolutt ut som et godt arrangement. Dagen bærer med seg forventing om det som skal komme. Johannes skulle rydde veien for Jesus. Den lange lyse nordiske natten er en forsmak på Guds evige sommer som en gang venter oss. Det er glede i luften og sommeren i sansene. Bålet representerer troens brann, kjærligheten som brenner og banker i oss. Salmevalgene bør representere den lyse årstiden. ■

BABETTES GJESTEBUD

3. søndag i treenighetstiden - Søndag 29. juni 2014

Evangelietekst: Luk 14,15–24

Lesetekster: Jes 25,6–9 og Åp 19,5–9

Thomas Wagle
Sjømannsprest, London
twa@sjomannskirken.no

Tekstene for 3. søndag i treenighetstiden har alle gjestebudet som fellesnevner: I Jesaja 25, som er preteksten for dagen, hører vi om hvordan Herren skal gjøre i stand et festmåltid for alle folk, og så kommer de ordene som alltid gjør at tennene mine begynner å løpe i vann: *«et festmåltid med fete retter, et festmåltid med gammel vin, med fete, margfulle retter og gammel, klart vin.»* Mm Dette høres jo himmelsk godt ut. Også i Johannes åpenbaring 19 hører vi om et måltid: Tiden er kommet for lammets bryllup og salige er de som er innbudt til lammets bryllupsmåltid! Til slutt har vi fortellingen om det store gjestebudet i Lukas 14 der Herren inviterer mange til et stort gjestebud. Når de inviterte en etter en melder avbud ber Herren tjenerne sine få folk inn fra gater og streder så huset hans kan bli fullt.

Da jeg leste disse 3 tekstene om himmelske gjestebud fikk jeg en assosiasjon til *Babettes gjestebud* av Karen Blixen. De fleste av dere har sikkert sett filmen, men har dere lest novellen? Den er vel verdt å lese. Som vanlig er boken bedre enn filmen, og det sier ikke lite når du tenker på hvor fantastisk filmen er. I tillegg til at novellen er en nytelse å lese har den også et fantastisk teologisk budskap. Hvis jeg skal preke denne søndagen vil jeg la Babettes gjestebud klinge sammen med bibelens tekster.

La oss koste på oss et resyme av handlingen i novellen:

Babettes gjestebud handler om møtet mellom to verdener. På den ene siden er det livsnyterne, de som elsker denne verden fylt med deilig mat og drikke og skjønnhet og stor kunst. På livsnytersiden finner vi general Lorens Löwenhielm, operasanger Achille Papin og Babette, som er tidligere kokk på en av de beste restaurantene i Paris.

På den andre siden finner vi et strengt kristent fellesskap der medlemmene gir avkall på denne verdens goder og kun lengter etter det himmelske Jerusalem. I spissen for dette fellesskapet står søstrene Martine og Philippa. Disse to verdenene er utrolig forskjellig, men de møtes når Babette må flykte fra borgerkrigen som herjer i Paris på midten av 1800-tallet og ender opp i Berlevåg som hushjelp for de strengt pietistiske søstrene Martine og Philippa. Søstrene er ikke klar over Babettes fortid som mesterkokk og gourmet, men når de skal feire 100 årsdagen for deres fars fødsel, den høyt elskede og svært fromme prosten i Berlevåg, kommer Babettes unike evner for en dag: Babette ber om å få lage en fransk festmiddag til farens ære, og søstrene går med på dette selv om de i utgangspunktet kun hadde tenkt å markere dagen på enkleste måte i god pietistisk ånd. I dagene fram mot festmiddagen begynner søstrene å angre på at de sa ja til Babette. Det første sjokket får de når det kommer et trillebårlass med vin på døra importert fra Frankrike. Men enda mer sjokkert blir de når neste leveranse kommer – en diger skilpadde. «Hva er dette for noe?» tenker søstrene. De blir engstelige for hva slags fest det er Babette planlegger. Vin og luksus er for søstrene en stor synd og de blir usikre på hva de skal gjøre. Etter å ha snakket med de andre i menigheten bestemmer de seg likevel for at de skal gå på festmiddagen. Et løfte er et løfte og Babette skal få lage

den festmiddagen hun har bedt om. De bestemmer seg imidlertid for at de ikke skal nyte middagen. De skal spise og drikke det de får servert av høflighet, men ikke la seg rive med.

Det blir en fantastisk kveld. En kveld med en salig blanding av pietistisk salmesang, religiøse betraktninger, men også fantastisk vin og mat. Utsøkte retter søstrene aldri har hørt om og heller ikke klarer å uttale går ned på høykant: Skilpaddesuppe, Blinis Demidoff, Cailles en sarcophage. Og etter hvert glemmer alle helt det løftet de gav hverandre om ikke å nyte maten og vinen. Det blir en fantastisk stemning og i løpet av kvelden blir festdeltagerne forandret. General Löwenhielm er helt forbløffet over det måltidet han har fått i de pietistiske søstrenes hus og holder en oppbyggelig tale om hvordan verden er full av Guds uendelige nåde. Gamle konflikter mellom medlemmene i menigheten kommer til overflaten og gamle fiender blir forsonet. Babettes gjestebud er virkelig en forsmak på det himmelske gjestebud. Når festen er over og Martine og Philippa står på trappa utenfor huset i den kalde stjerneklare vinternatten sier Philippa det som de alle har følt på denne kvelden: «*Det er nesten som om stjernene har kommet nærmere.*»

Babettes gjestebud har det til felles med bibeltekstene denne søndagen at det er et himmelsk gjestebud. Det er ikke bare Babettes mat som er himmelsk, måltidet blir en forsmak på det

himmelske. Du hører det i Philipppas kommentar om det nesten er slik at stjernene har kommet nærmere, men du kan også kjenne igjen noen himmelske kjennetegn i det som skjer denne kvelden i Berlevåg: Festdeltakerne blir forandret. De glemmer seg selv og gammelt fiendskap og blir forsonet med hverandre. Jeg tror at hvis Philippa hadde lest Jesaja 25 og Åpenbaringen 19 under middagen ville gjestene ha nikked gjenkjennende. De ville kanskje ha tenkt at dette er det vi opplever en flik av nå. Døden er ikke her i kveld, heller ikke tårer eller sorg. I kveld er det fellesskap, jubel, fest og glede.

Kanskje kan måltid og eskatologi stå som en overskrift for dagen. Her rører vi noe av grunnstoffet i den kristne tro. Ikke bare er gjestebudet et av de mest sentrale bildene på himmelen i Bibelen. I tillegg er ett av våre to sakramenter et måltid. Kanskje kan nattverden være et tema for prekenen denne dagen? Lær menigheten om hva nattverden er, og ha særlig fokus på fellesskapsdimensjonen i nattverden! Litt trosopplæring rett og slett! Jeg tror mange kunne ha godt av å høre en slik preken, rett og slett fordi dette fellesskapsaspektet ikke er innlysende når man går til nattverd. Jeg innbiller meg i hvert fall at mange kanskje sliter med å se denne fellesskapsdimensjonen når man står i nattverdkøen og vet at man har 2 sekunder på seg til å motta brødet, dyppe det i vinen og kanskje driste seg til et kors-tegn før man føler at køen bak presser

på og man må videre. Det er nok heller ikke bare utdelingsmetoden intinksjon som står i veien for nattverden som fellesskapsmåltid. Vel så viktig er vår norske teologiske forståelse av nattverden. Jeg vet selvsagt ikke dette, men jeg tror at den subjektive forsoningslæren står sterkt hos mange og at nattverden først og fremst handler om meg og Jesus og ikke så mye om nattverden som et fellesskapsmåltid. Men hva blir det igjen av det himmelske gjestebudet hvis det bare er meg og Jesus som er tilstedel! Det himmelske ligger i fellesskapet – fellesskapet med menigheten, med den verdensvide kirke, med de som har gått opp løypa foran oss og med Gud. Det er dette fellesskapet vi inviteres inn i når vi inviteres til nattverdbordet.

Å jobbe i sjømannskirken i 3 år har lært meg noe om hvor viktig måltidsfellesskapet er. I sjømannskirken i London har vi kirkelunsj hver eneste søndag året gjennom. Grunnen til at vi innførte det er at folk kommer langveis fra for å komme på gudstjeneste og har lyst til å være lenge på kirka. Da trenger de mat. Men det jeg ser nå er hvor viktig dette måltidsfellesskapet er for å bygge menighet. Gamle og unge, syke og friske, arbeidsledige og vellykkede finansanalytikere, turister og fastboende, i tillegg til gatas irske alkoholiker setter seg ned og deler bordets gleder. Da kan det skje noe. Noe fantastisk! Noe magisk! Det er det Babettes gjestebud og dagens bibelfortellinger handler om, tenker jeg. ■

ØRSMÅ KAMELAR OG KJEMPESTORE NÅLAUGE

4. søndag i treeiningstida – Søndag 6. juli 2014

Evangelietekst: Mark 10,17–27

Lesetekster: 1 Mos 25,27–34 og 1 Kor 9,24–27

Salmeforslag: Se teksten

Rolv Nøtvik Jakobsen
Forsker, NTNU-Gunnerusbiblioteket
rolv.n.jakobsen@ub.ntnu.no

Lat oss ikkje bruke meir tid på å finne ut korleis vi kan framstille små kame- lar og store nålauge. Det er heller ikkje sikkert at det er tenleg å gruble for myk- je på samanhengen mellom dei ulike tekstane som blir lese i kyrkja denne søndagen. Kanskje er det like greitt å nøye seg med at dei handlar om ulike slags folk: Jegarar med førstefødselsrett, sportsfolk som spring eller slår, ein rik mann og dessutan Jesus sjølv? Dagen etter dei siste kvartfinalane i verdsmeis- terskapen treng ein kanskje ikkje, slik Paulus legg opp, snakke altfor mykje om sport i kyrkja, verken om raske løp eller hardtslåande boksing? Det er viktigare ting som står på spel i evangelieteksten. Forteljinga om Jesus i møte med ein

rik mann inneheld utsegn som få tviler på at stammar frå den historiske Jesus. Dessutan er den enkel og umisforstå- eleg. Eller er den det? Det er i alle høve ikkje enkelt å vite heilt i detalj kva vi skal gjere med desse Jesus-ord, korkje på preikestolen eller i liva våre.

UNG ELLER TUNG?

Lat oss starte med at allereie Matteus prøvde å rette opp noko av det han fann (teo)logisk problematisk med denne teksten. Den siste av desse endringane har vore viktig for verknadshistoria og for våre førestillingar om aktørane heilt frå søndagsskolen av. I staden for at mannen spør den *gode* meistaren om kva han skal gjere, spør han «Meister, kva *godt* skal eg gjera»? Denne endrin- ga gjer jo at Jesu avvising av å bli kalla

god, får mindre vekt. På same måte er det grunn til å tru at Matteus også har rydda opp i mannens svar etter å ha høyrte nokre av lovboda. Kanskje er ikkje det så rart. For det er jo unekteleg litt komisk når ein person i fullt alvor skryt av at han ikkje har drepe, men har halde ekteskapet frå barnbein og ungdommen av. Ved å ta ut ordet for ungdom av svaret og feste det til svaren sjølv slik at vedkommande framstår som «den unge mannen», har Matteus retta opp i dette ein gong for alle. Og sidan har mannen, sikkert overraskande nok for han sjølv og for dei to andre synoptikarane, forblitt ung. Hos Matteus framstår han berre som «ein» eller «han», Lukas presenterer han som ein av dei herskande eller som ein rådherre. Det meste tyder nok på at vedkommande med Wenche Myhres språkbruk var meir tung enn ung. Interessant nok har også Markus sin karakteristikk av vedkommande skifta i omsetjingane i takt med konjunkturane: I 1938 vart han «sturen» fordi «han åtte mykje», førti år etter blei han «svært rik» før han no i dei siste tider igjen på grunn av at «han eigde mykje» forlét selskapet «sorgtung».

Synet på den innflytingsrike spørjareren har altså endra seg i løpet av historia. Ser vi godt etter, og det skal vi jo alltid, vil vi oppdage at det visuelle, kva folk ser når dei ser kvarandre og kva posisjon dei ser frå, blir direkte tematisert i forteljinga. Matteus startar jo heile framstillinga med ei oppfordring

om å feste blikket og å førestille oss det som er i ferd med å skje: «Og sjå!» («Kai idou»). Hos Markus er det Jesus som ser, først på mannen «og fekk han kjær» (vers 21), deretter omkring seg i vers 23 før han i vers 27 festar augo på disiplane. Kva er det vi ser når vi som lesarar følgjer Matteus si oppfordring? Kva ser vi for oss skjedde og kor ser vi frå?

Eg kan berre svare for meg sjølv. Frå barndommen av trudde at eg høyrte til i lokalmiljøet når dei framande frå aust kom til stallen med gåver og så drog igjen. På same måten har eg frå søndagsskolen av også betrakta det som skjedde mellom Jesus og denne konkrete mannen på trygg avstand og med eit heimevant og overberande blick. For det er ikkje eg eller vi som er den rike mannen som vi jo godt kan sjå for oss oss ut frå skildringa. Nettopp det at vi kan observere at det fór «ein skugge over andletet hans» som det heiter på nynorsk, gjer jo at vi veit at det ikkje er oss. Men vi kan førestille oss denne melankolske personen som går frå oss etter at Jesus har blitt glad i han, som ein både ung og vakker skapning, ein slags versjon av Tom Hanks i rolla som den store Gatsby. Kor har vi det ifrå? Har vi fått det for oss at berre dei unge og bildeskjønne er elskverdige? Dei fråverande fattige som blir omtalt av Jesus er det vanskelegare å sjå for seg. Men dei er jo heller ikkje oss. Vi er meir dei som står midt imellom, ei slags transhistorisk middelklasse, eller kanskje kan vi førestille oss som kyrkje eller kyrkje-

lyd høgt heva over eventuelle klasse-motsetningar. For å forstå kva denne forteljinga handlar om for «oss» er det derfor nødvendig å sjå litt nærmare på to motsetningspar vi kjenner godt: For det første mellom fattige og rike, for det andre mellom «dei» og «vi».

FATTIGE OG RIKE, DÅ OG NO

Det merkelege er jo at mange av oss i praksis får til å førestille oss at vi lever i eit samfunn der det ikkje lenger finst fattige. Det rare med det er jo ikkje at det tilsynelatande bryt med Jesu utsegn til dei disiplane som levde den gang då at dei «fattige har de alltid hos dykk» (Mark 14,7). Det kunne nok både vi og Jesus levd godt med. Det som tvert imot gir grunn til undring er jo at denne utbreidde førestillinga står i konflikt med det vi kan observere på gatene: dei utstrakte kaffekoppane, dei skjelvande hendene eller dei nedslåtte augo. Det heng heller ikkje saman med det vi kan lese oss til i aviser og i statistikk. Norske skjønnlitterære forfattarar har i den siste tida vore overraskande lite opp-tatt av klasse og fattigdom. Men dette bildet forandrar seg med ein gong ein løfter blikket til resten av den skandinaviske litteraturen. Ein sentral forfatter som er levande engasjert av å vise at både «klasse» og «fattigdom» er nødvendige omgrep for å forstå det samfunnet vi lever i, er Kristian Lundberg frå Malmø. Han var ein pioner i den nye sjølvbiografiske bølga med sine skildringar frå skuggesida av storbyen

med boka *Yarden* frå 2009. Eg vil også framheve dei bøkene som kom etter: *Och allt skall vara kärlek* (2011) og *En hemstad. Berättelsen om att färdas genom klassmörkret* (2013). Dessutan bør ein jo også lese Lundbergs nye reportasjebok med tittelen *Det här är inte mitt land*. Ein bonus for lesarar av dette tidskriftet er at Lundberg er lom-mekjent i dei bibelske skriftene og ofte refererer til Jesus. (Særleg dette siste er jo nokså sjeldent også blant forfattarar som blir oppfatta som religiøse eller åndelege). Les Lundberg og bli overbevist om at dei fattige har vi stadig iblant oss! Mange er fattige og har vore det i generasjonar og nye kjem til. For mange av dei framstår førestillinga om ei klasse-reise som ein illusjon, noko som berre skjer nettopp «in your dreams».

Rike folk kan vi derimot sjå på forsiden av avisene og på fjernsyn, om dei ikkje er så lett å få auge på i oversiktene over innbetalt skatt. Men det er jo heller ikkje oss. Trur vi «in our dreams». Nei da og det stemmer jo at vi som les og skriv i dette bladet med få unnatak, vil eg tru, tener langt mindre enn dei rike. Men om ikkje «rik» er ordet som dekkar vår situasjon i nasjonal målestokk, har det fleste av oss det til felles med den omtalte mannen i den nye omsetjinga, han som «eigde mykje». Altfor mykje opplever vi gong på gong når vi er på flyttefot. Og sjølv sagt, i forhold til resten av verda den verkelege og store, framstår vi som rike og som storforbrukarar av denne klodens ressursar.

I det samfunnet Jesus og evangelistane kjente til, eksisterte det ikkje ei middelklasse. Ein var enten fattig eller rik. Dessutan førestilte ein seg at det totale samfunnet hadde ei avgrensa mengde materielle gode. Dersom nokon vart rikare, kunne det altså berre skje på bekostning av at andre vart fattigare. Og det var jo lette å tenke seg at ein måtte vere uærleg og grisk for å kunne gribbe til seg rikdom. Det er kanskje det Jesus og Markus siktar til når dei i tillegg til kjente bod frå den andre lovtavla også presenterer bodet «du skal ikkje lura til deg noko!» Dersom ein derimot gav avkall på sin rikdom, kunne fattige bli rikare. Det er ikkje slik vi tenker samfunnsøkonomisk lenger, den antropologiske førestillinga om samfunn basert på ein teori om «limited good» har lenge vore fråverande i økonomisk tenking. Men ein ny variant er på veg inn: Ny kunnskap som fokuserer meir på økologi enn på økonomi gjer det tydeleg at dei totale ressursane i verda er avgrensa og dessutan mogleg å bruke opp for godt.

Det var ingen middelklasse. Men det var ei gruppe som stod eller gikk enno meir utafør dei oppgatte skilje-linjene. Som også sa farvel til familieband og tilknytninga til lokalsamfunn. Den tidlege Jesusrørsla bestod også av eigendomsause vandreakarismatikarar, av folk som bokstaveleg talt følgde etter Jesus, han som ikkje hadde «noko han kan kvila hovudet sitt på». Den totrinnsraketten Jesus foreslår for han

som spør om kva han skal gjere, er først å selje alt han eig og gi til dei fattige og dernest å følgje etter i eit usikkert liv på ei vandring som stadig overskred nye grenser. (Det var jo på grunn av denne konstante grenseoverskridinga at Jesus kom i kontakt med så mange tollarar.) Dette var altså ikkje ei kyrkje heva over klassemotsetningane i samfunnet, men eit fellesskap av folk som tilmed levde *utafør* dei trygge rammene som lokalsamfunnet og familiane representerte. Den rike mannen takka nei allereie til første trinn i retning av eit så usikkert tilvære.

DEI OG VI, NO OG DÅ

Dei personlege pronomena i første og tredje person fleirtal er ord vi med all mogleg grunn ofte gjer bruk av, også i kyrkja. Men det bli stadig meir tydeleg at dette valet av pronomen ikkje er uskuldig, heller ikkje i kyrkja og kanskje særleg ikkje der. Eg har no i mange år høyrpt preiker om kva «vi» skal gjere for «dei» og vore med på å be bøner på vegne av «oss» som er døypte, truande og elska av Gud for «dei» som har det vondt og er fattige og utstøytte. Og eg gjer det med stadig stigande ubehag. Før eller seinare, tenker eg, kan det gå troll i ord og vi, akkurat vi ja, kan begynne å tenke at som kristne skal vi gjere handlingar, om ikkje gjerningar, til beste for desse andre. Og i all denne velmeinte språkbruken bli forskjellen mellom subjekt og objekt, mellom givar og mottakar, opprettholdt og forsterka.

Og så er det opna for at endelause kyrkjemøte kan forhandle om kva det store kyrkjelege «vi» skal meine om *dei* homofile og *dei* lesbiske, dessutan om kva vi skal gjere for *dei* som har vore utsett for overgrep og dei som er avhengige av spel, alkohol eller narkotika. Eg bladde litt i den bønneboka som står bak i den nye salmeboka mens presten ba lestene lange på vegne av «vi som er døpt». Det nedslåande resultatet av denne spesielle bønnevandringa var at bønner blir formulert slik stadig: Triste og litt utafør kan «vi» eller «eg» vere, vi kan også oppleve sorg, men straks det kjem noko av det som kan bli forbunde med skam, blir avstanden mellom ”dei” og ”oss” like tydeleg som før.

Bøna med overskrifta «Voldsofre» lyd til dømes slik «Barmhjertige Gud, vi bærer fram for deg mennesker som opplever krenkelser på kropp og sjel – alle som er rammet av blind vold, og alle som lever i relasjonar preget av vold og ydmykelsar. Fri dem fra angst og fortvilelse. Leg deres sår. Gi dem kraft til å stå som oppreiste mennesker. Hjelp oss til å se mennesker som lever i ødeleggende relasjonar. Gi oss mot til å bry oss og vilje til å gi den hjelp vi kan.» Eg veit ikkje heilt kva ein konkret skal gjere med denne grensesettande språkbruken. Kanskje bør ein berre skifte om på alle «vi», «dei» og «oss» på ein vilkårleg måte i alle liturgiske og frie bønner ei stund framover? Det er jo ikkje mogleg å snakke sant om fellesskapet og menneskelivet dersom ein gir inntrykk av

at det eksisterer eit stort kyrkjeleg eller samfunnsmessig «vi» som verken skeive, avhengige eller vi med skambelagte erfaringar ikkje høyrer med i og er ein integrert del av. Og snakke sant bør vi jo, både når vi ber og elles. Det understrekar også Jesus i sitt første svar: «du skal ikkje vitna falsk».

JESUS OG DOGMATIKKEN

Svaret til den rike mannen er ikkje heilt teologisk uproblematisk. Dersom det hadde vore ein teologisk student som hadde svart noko liknande til embetseksamen, er eg redd vedkommande ikkje ville kome gjennom nålauget til sensorane. Jesus svarer på eit spørsmål om frelse og evig liv verken med at å oppfordre til tru utan gjerningar, eller med å tilrå dåp og jamleg messegang eller ved å peika på bøna eller meditasjonen sin indre veg til Gud. Han presenterer heller nokre lovbod, ikkje frå dei første boda som dreier seg om forholdet til Gud, men om bod og krav om gjerningar som gjeld andre menneske. Slikt kan jo få det til å rykke i den indre løpestrengen enten ein er lutheranar, katolikk eller nyreligiøs. Men eg trur ikkje vi kjem utanom å ta det på alvor. Etter at Jesus har skjerpa oddsa ved å snakke om kamelar og nålauge, vert disiplane «forstøkte». Jesu ord til dei på spørsmålet om kven som kan bli frelst då, kan høyrest ut som eit forsøk å ta brodden frå heile nålaugebildet: «Jesus såg på dei og sa: «For menneske er det umogleg, men ikkje for Gud. Alt er mo-

gleg for Gud.» Kanskje opnar han her ei lita dør for dei som både ønsker å vere lutherske og bibeltru? Men eg trur ikkje vi bør bruke denne søndagen til å snakke og høyre enda meir om alt det menneske ikkje kan, men som altså er mogleg for Gud. Då vert det snart vi som prøver å ta brodden av det gjennomborande alvoret i Jesu ord til den rike.

RIK PÅ PENGAR OG FATTIG PÅ MEDMENNESKELEGHEIT

Kanskje skal vi ikkje gjere dei nødvendige gode gjerningane for at vi sjølv skal bli frelst eller arve evig liv. Men vi skal og må gjere dei fordi dei bokstaveleg tala er nødvendige, dei vender nød, både var eigen og andre sin nød. Eg trur jo at i møte med klimaforandringane og miljøødeleggingane som truar alt liv på kloden, er vi pukka nødt til å operere med eit stort vi som består av «ein einaste menneskeheit» og kanskje også «alt levande». Og vi, ja nettopp vi i det rike landet vi bur i, må gjere noko drastisk for at vi ikkje skal bryte bodet om å ikkje stele, verken frå andre som lever no eller frå kommande generasjonar. Jesu bod om at «du skal ikkje lura til deg noko» er jo også tilstrekkeleg tydeleg tale for eit samfunn som flyt over av olje og velstand og som likevel stadig leitast etter meir flytande gull under havbotna i utsette nordområde.

Kanskje skal vi verkeleg snart begynne å selje i alle høve noko av det vi har og gi overskotet til fattige?

Å gjere gode gjerningar. Kanskje ikkje for å bli frelst. Men i alle høve for at livet skal kunne overleve oss her på denne jorda. Kanskje ikkje for å forsøke å bli rettferdiggjorte av gjerningar, men for å bidra til at verda skal bli meir rettferdig. Slike handlingar og gjerningar er til beste for oss sjølv og alle. Korleis kan vi få motivert kvarandre til å ta fatt på og halde fram med nødvendig arbeid for rettferd, forsoning og fred slik verda er no? Korleis kan vi sjølv få lyst til å gjere noko drastisk, kanskje profetisk? Eg trur det er nokre av dei store utfordringane til søndagen før VM-finalen i fotball og dei fleste søn- og kvardagar i overskodede framtid.

For oss som er teologar trur eg at tida er inne til å lese og skrive frigjeringskristologiske og økofemistiske tekstar. Dessutan til å tenke meir over, på eiga hand og saman, kva profetisk liturgi og diakoni er. Vi bør kanskje opprette teologiske lese – og arbeidgrupper igjen?

Av salmar bør vi jo halde fram med å synge dei salmane som kom med i den nye salmeboka om kampen for rettferd og lik fordeling. Dessutan bør ein jo også stadig synge salmar som vart innsunge etter 22. juli for snart tre år sidan: ”Til ungdommen” og ”Barn av regnbuen”.

OM Å PLUKKE DRUER FRA ULVER

5. søndag i treenighetstiden - Søndag 13. juli 2014

Evangelietekst: Matt 7,15–20 - Falske profeter

Lesetekster: Jer 23,16–24 og 1 Joh 4,1–6

Salmertips (fra Norsk salmebok 85 og S97): 20, 677, 554, 223, S97 114

Bettina Eckbo
Sokneprest i Eidskog
bettinaeckbo@hotmail.com

Det er midt i juli og forhåpentligvis har vi rolige sommerdager nå, med til refleksjon - over eget og andres liv og lære.

For det er en overskrift man kan sette på denne søndagen.

«Ta dere i vare for de falske profetene!», sier Jesus.

«De kommer til dere i saueham, men innvendig er de glupske ulver.»

PREKENTEKSTEN

Søndagens prekentekest er hentet fra siste del av Bergprekenen.

Jesus starter friskt i Bergprekenen med å snakke om livet og etikken: «Salige er... Dere er jordens salt... verdens lys... du har hørt... men jeg sier dere...

elsk deres fiender! Pass dere for å gjøre gode gjerninger for øynene for folk, for å bli sett av dem...»

I siste delen snakker han mer om hvordan vi forholder oss til læren.

Hva er forskjellen mellom sann og falsk lære?

Og i denne perikopen snakker han om lærerne.

Hva lærer dere hverandre?

Hva er det dere forfekter?

Hvem hører dere på?

Jesus knytter læren til livet. Se på fruktene – hvordan de som lærer ter seg.

Frukten er gjerningene/handlingene som preger livet. Bare noen vers før har Jesus gitt dem Den gylne regel.

Som lærer/profet har man en forbildefunksjon. Og denne funksjonen

heier Jesus på.

Dette er en tekst som rammer oss prester, sammen med alle foreldre og alle som har et grunnleggende læreransvar for andre.

Lever vi som vi lærer? Eller gir vi oss «fristeder» fra den gode moralen?

SAMMENHENGEN MELLOM SØNDAGENS TEKSTER

Ved første øyekast synes alle tekstene denne søndagen å handle om falske profeter, på et eller annet nivå.

Jona: Fortellingsteksten fra Jona handler strengt tatt ikke så mye om en falsk profet, men en en uvillig en. Han stakk av og ble redd, men tok til slutt ansvaret sitt.

Jer 23,16-24: Første leseteksten fra Jeremia vil nok jeg bruke til å påvise arrogansen i å tro at vi vet bedre enn Gud. Det gjør vi jo hele tiden. Og her sies det tydelig. «Kan noen gjemme seg på hemmelige steder så jeg ikke ser ham? Sier Herren. Fyller ikke jeg både himmel og jord?» Mange lever med den illusjonen at vi faktisk kan skjule noe fra Gud. Dette vil jeg vise til Gud, mens dette gjør jeg i det skjulte. Gud er overalt. Det er ingen grunn til å skjule seg. Og hvis det man gjør må skjules, hvorfor i det hele tatt gjøre det? Sett i sammenheng med «liv og lære»-tenkningen i preteksten, kan dette være en spennende sammensetning.

1. Joh 4,1-6: Det er fristende å gi råd om menneskers liv, både som prest og

medmenneske. Denne teksten spør oss: Hvordan kan vi gjøre det? Hva slags arroganse er det?

Men det jeg derimot kan gjøre, er å henvise dem til Kristus og til hans råd og visdom. Hva er sannhet og hva er villfarelse. Henviser vi folk til alle andre ting eller pekes de i retning av Kristus? Vår oppgave er å lede dem til Kristus uansett situasjon.

Matt 7,15-20: Her tiltaler jo Jesus direkte temaet om de falske profeter. De sier en ting, men er noe annet. Det kan bare prøves på fruktene sine.

Rett før vår tekst snakker Jesus om den trange porten. Igjen kan dette settes i sammenheng med denne søndagens pretekst.

Noen ganger må vi velge det som ser vanskelig og kjipt ut. Fordi det er det rette. Noen vil alltid stå på siden og si: Gå her i stedet. Gå gjennom den vide porten – her går de fleste.

Da er det vår oppgave å tørre å si i mot. Dette er politisk, økonomiske og sosiale budskap.

Denne preteksten handler ikke om at noen mennesker er dårlige og noen er gode. Det handler om systemer og strukturer i et samfunn som er ødeleggende.

Det er vår oppgave å for eksempel si at det er løgn at lykken ligger i mer penger. At større uavhengighet av alle mennesker er et gode. At vi mennesker ikke er ansvarlig for våre egne handlinger.

I skrivende stund har vi måttet ha en opprydning med tanke på fraværet

til årets konfirmanter. Mange har vært borte. Men ingen har villet ta ansvar for det. Og når vi ber dem komme på ekstraundervisning, forstår verken foreldre eller konfirmanter hvorfor.

Det er fristende å karikere: «Vi har ikke lenger ansvar for barna våre. Det er skolen som skal lære dem å bli gode

borgere. Det er politiet som skal lære dem å oppføre seg. Det er samfunnets oppgave at barna ikke skader seg»... osv.

La oss ta et lite oppgjør og opprydding denne søndagen. På egne og andres vegne.

IKKE SPESIELT KVALIFISERT

Aposteldagen / 6. søndag i treenighetstiden - Søndag 20. juli 2014

Evangelietekst: Luk 5,1–11

Lesetekster: 1 Mos 12,1–4 og Rom 1,1–7

Salmer: 434, 437, 690, 691, 695, 697

Jan Christian Kielland
Programutvikler i Norges KFUK-KFUM
jchr@hotmail.com

På Apostelsøndagen 6. søndag i treenighetstiden handler tekstene om oppbrudd og oppdrag. Abram må dra bort fra landet sitt, Paulus har fått nåde og aposteloppdrag og prekentekestens Peter, Jakob og Johannes bryter opp for å følge Jesus. Fortellerteksten er den samme som prekentekestsen.

Apostel er et stort ord. Jeg ser for meg ikoner, mosaikker og altertavler fylt av menn med glories og stive og høytidelige blikk. Jeg husker fortellingene om apostlenes klær, eiendeler og kroppsdeleler fra domprostiets studietur til Roma. Hva i all verden har disse smått overjordiske vesenene å gjøre med mennesker som går på gudstjeneste en sommerdag i Norge?

Oversetter vi det fra gresk «Apostolos», får det en mer konkret og håndgripelig betydning: «en som er utsendt». Apostelen er sendt med fullmakt til å tale på vegne av, i motsetning til budbæreren og herolden som framfører et ferdig budskap. Så blir da kanskje det store spørsmålet: Hvem er verdig til å sendes? Hva kvalifiserer for sendingen? Må du og jeg være tilsynelatende like fromme og høytidelige som mennene på de gamle bildene for å kunne gjøre som apostlene?

I prekentekestsen er vi i starten av Lukasevangeliet. Jesus har nylig kommet med sin velkjente programklæring i Lukas 4. Han har drevet ut onde ånder og helbredet Peters svigermor, og han har raskt blitt enormt populær, forstår vi av Lukas 4,42: «Folk ga seg til

å lete etter ham, og da de kom dit han var, forsøkte de å holde ham igjen, så han ikke skulle gå fra dem.»

Jesus forkynner og folket får høre Guds ord, men hva som er innholdet i forkynnelsen, vet vi som lesere av Lukasevangeliet faktisk foreløpig lite om. Først et stykke ut i kapittel 6 får vi gjennom sletteprekenen høre mer om Jesu forkynnelse.

Så langt har Jesus vært en ordets mann. Han har fastet, forkynt, helbredet og forkynt mer. Hvor kommer ideen om å fiske fra? Kanskje skjønner Jesus at for menneskene rundt han er mat like viktig som ord og ideologi? Kanskje er dette første gang han ser at tilhørerne hans trenger sitt daglige brød, slik han senere i Lukasevangeliet skal lære dem å be om? Kanskje merket han at mengden begynte å lure på om han hadde mer å fare med enn bare prat?

Det er uansett noe befriende konkret med dette fisket. «... folk trengte seg inn på han for å høre Guds ord», står det i starten av vår tekst. I denne fortellingen blir det som om disse Gudsordene, som folket nå trolig i timesvis har hørt på, plutselig blir virkelighet. Det er ikke bare snakk. Guds rike bryter fram, her og nå. Det handler om tilhørernes liv, ikke bare om tankene, teorien og teologien, men om mat. Jesus handler, han snakker ikke bare om å sette undertrykte fri (noe som det er så fristende og kanskje så altfor enkelt å snakke om, men betydelig mer vanskelig å gjøre

noe med).

Det må ha kommet totalt overraskende på de som har hørt han. En stor taler, du kan se for deg Obama, Martin Luther King, Aril Edvardsen, avslutter en tale med å beordre fiske. Har han ikke bedre ting å drive med? Er han ikke hevet over slike hverdagslige utfordringer som mat på bordet? Dette er et tema som kan være utgangspunkt for en hel preken, kanskje satt sammen med andre fortellinger eller tekster om veien fra teori, ord, tanke og teologi til brød, vin, jord under neglene og sprelende fisk i hendene, mette mager og utslitte kroppar som finner hvile. Guds rike er ikke en fin, abstrakt tanke, det er mat for sultne kroppar.

Hvordan reagerer så mengden på den overveldende fiskefangsten? Simon og alle som er med han blir redde - «grepet av forferdelse». Og det vel ikke det minste rart. Hvem blir ikke redd når alle regler og forestillinger om hvordan verden fungerer, plutselig brytes? Hva kan denne ukjente mannen gjøre av godt og ondt? Simon tenker kanskje at Jesus kan se rett gjennom folk, og at det beste er å bekjenne så raskt som mulig. De andre blir redde. Det er en nyttig påminnelse til enhver som på aposteldagen kjenner at man har en apostel i magen. Evangeliet kan framstå så kjent og trygt for de som har hørt det mange ganger før, men tanken på at det finnes en større virkelighet enn den vi ser, smaker og berører i det daglige, kan være skremmende om den virkelig tas

på alvor. Evangeliet må forkynnes med kjærlighet og trøst, ellers kan det lett bli tatt som skremsel.

De siste to setningene i teksten er for fantastiske til å skjønne. Her kommer vi samtidig til det som må sies å være hovedpoenget i teksten. Simon lever sitt liv med båten, ved vannet, med natt og dag, dårlige dager med lite fisk og gode netter med mye fisk, lange netter, stille morgener og overraskende stormer. Han er en fisker. Det er dette han kan. Han kan vel ikke tale om Jesus, kjenner jeg at det er fristende å tenke. Han kan vel ingenting om å lede en forsamling. Var han spesielt god til å snakke om livet, til å berøre mennesker rundt seg, til å skape håp, til å tørke tårer? Unnskyld mine fordommer, men jeg ser det ikke for meg. Den typiske mannen på Jesu tid virker ikke som en som trøster, bærer og berører mennesker rundt seg på en måte som gjør at de får ny mening og retning i livet sitt. Peter kan selvfølgelig ha vært annerledes, men jeg tviler. Han er en fisker. En som jeg, som skriftlærd, i mørke stunder kan fristes til å se litt ned på.

Men det er han som er valgt ut. Jeg vet ikke om han ble valgt ut fordi han våget å være bønn ærlig overfor Jesus. Jeg vet ikke om Jesus så noe annet i denne mannen. Men denne søndagen må det beste og det redeligste være å forkynne det åpenbare: at Simon ikke

var spesielt kvalifisert. Han hadde tro- lig ingen utdanning, han kunne høyst sannsynlig ikke lese eller skrive, han hadde vel sannsynligvis ikke reist utenfor Galilea, og vi har heller ingen grunn til å slå fast at han var spesielt from. Og som fisker var han heller ikke særlig suksessfull: Han fikk ikke engang fisk når han fisket på natten. Den eneste kvaliteten han fremviser i teksten er å være ydmyk og ærlig. Likevel sier Jesus til han: «Fra nå av skal du fange mennesker». Han får oppdraget. Han er utvalgt, ikke de skriftlærde i tempelet i Jerusalem eller i synagogene.

«Så rodde de båtene i land, forlot alt og fulgte ham.» Så knapt, nøkternt og presist kan en livsforandrende hendelse beskrives. Det oppsummerer godt hva denne teksten formidler: Helt vanlige mennesker, uten spesielle kvaliteter, uten en unik livsførsel, uten høy kompetanse og lang øvelse i å tale, lytte og berøre, er utvalgt. Aposteldagen handler ikke om de vi kan fristes til å sette på pidestaler og male lytefrie bilder av. Den handler først og fremst om én av hundrevis eller tusenvis av fiskere ved Genesaretsjøen som blir tiltalt og går nakent og ubeskyttet i møte med ordet og mennesket Jesus. Jesus kalte han for at det skulle være overtydelig for oss andre: Også vi er invitert. Også vi er gode nok i massevis. Også vi kan være menneskefiskere.

KORT OG GODT

9. søndag i treenighetstiden - Søndag 10. august 2014

Evangelietekst: Matt 11,28–30

Lesetekster: Hos 6,1–3 og Rom 8,31–39

Salmeforslag: Se teksten

Lars Martin Dahl
Sogneprest, Gamlebyen og Grønland
lars.martin.dahl@oslo.kirken.no

Prekenteeksten er så kort at den innbyr til temapreken. Eller kanskje fordi den er så kort inviterer den til en saftig eksegesi? Under er inngangen til noen tema:

HVA ER ET ÅK?

Jeg har vært forholdsvis miljøengasjert siden 80-tallet. Det går til å vise at jeg ikke behøver hverken bibelen eller gudstro for å være miljøengasjert og sannsynligvis ikke engasjert i det heletatt. Troen handler om Gudstro primært og sekundært. «La oss lære å kjenne Herren, la oss jage etter å kjenne Herren!» (Hosea 6). Hva er et åk?

Et åk er et redskap som brukes til å utjevne vekt, et bærerredskap til å legge

over skuldrene. Det blir lettere å bære noe tungt om man bruker et åk, men dette er ikke nødvendigvis saken i prekenteeksten. Her er byrden og åket Jesus vil gi henholdsvis lett og godt, noe som betyr at det vil allerede bærer er tyngre og ikke like godt. Hva slags byrde må vi kvitte oss med? Det handler om å være mild og ydmyk av hjertet, forteller Jesus. Det er det som tydeligvis er godt for sjelen.

Kanskje du har det, litt som meg? Jeg vil gjerne ha det godt i sjelen, men selv om jeg er utrolig ydmyk er jeg ikke alltid like mild. Vi lever i en kultur hvor mildhet og ydmykhet ikke er de verdier vi verdsetter høyest, selv om jeg tror at de færreste av oss hadde satt motsattene (hovmod og aggresjon) opp som gode verdier. Det handler om å finne

balansen.

Hvordan tilbyr Jesus oss denne balansen? Hva er det som ligger i åket og hvordan lærer man gjennom det?

Når man leser foranledningen til preteksten så viser sammenhengen oss at perikopen kommer som et mot-svar til dem som har avvist åpenbaringen i ham eller ikke fått den.

Hva mener vi med åpenbaring? Eller rettere sagt, hvordan tror vi at Gud kommuniserer med oss i dag? Nyere teologihistorie har gitt noen svar: mitt i det alminnelige livet, i det sakrale, «inni meg», i frigjøringen, i stillheten, i bønningen, i psykologien, i bibelen, i kulturen, i historien osv.

I teksten går det fram at Gud kommuniserer gjennom Jesus på en egenartet måte. Det er ikke så overraskende, men det som kan overraske er at Jesus gang på gang viser oss at åpenbaringen ofte kommer fra uventet hold, fra utsiden og fra folk man ikke trodde det kunne komme noe godt fra. Kvinner, tollere, fattige og samaritanere kommer til stadighet med et glimt av himmelriket og sprenger tradisjonelle gudsbilder for oss slik at Gud kan ble større. «De utstøtte» inngår som en del av Guds kommunikasjon og åpenbaring. «De utstøtte» river dørene ned og fordre Jesus til å ta imot dem og deres tro (jfr Matt 7, 24-30).

Kan det tenkes at det fortsatt er sånn? At det er de som kommer utenifra som fordrer kirken og setter vårt selvbilde og gudsbilde på prøve?

Åket (et arbeidsredskap) får fram at det er praksis og ikke fiffi lenestoteologi som er tingen. Troen oppstår i møte med andre og i tjeneste for dem. Det man trodde var arbeid og belastning er kanskje et møte med evangeliet – med Gud selv.

Salmer til temaet: 738, 434, 714, 733, 366

DØDEN.TRYGGHET

«KOM TIL MEG»

To av dagens tekster leser jeg regelmessig i begravelser, preteksten (bare vers 28) og Romerne 8. Det som ofte slår meg når jeg har lest disse teksten er: Hva har egentlig trygghet med kristen tro å gjøre? Hva menes? Å gi et svar på det kan være betimelig.

Når jeg leser tekstene, leser jeg dem da fordi de passer for avdøde eller pårørende? Hva er konteksten? I Gamle Oslo er det for mange som sliter med «makter» som rår over dem: rus, psykiatri, fattigdom osv. Altfor mange gravferd kommer inn under slike maktkategorier.

Tekstlesningene i en gravferd får en sammenheng som gis av både avdøde og pårørende. Hva slags makt er det vi strir med, som kan skille oss fra hverandre, men aldri fra Gud? Foreløpig har jeg ingen rusproblemer og ingen diagnoser. Jeg er hvit, heterofil, rik, ressursterk og bor i Norge. Hvor er maktene som truer? (Bortsett fra selvgodheten). Jeg håper svarene du eventuelt gir ikke handler om kildesortering eller

indignert moralisme. Ingen makt «skal kunne skille oss fra Guds kjærlighet i Kristus Jesus, vår Herre.» *Kristus victor* er trykkgjetens innhold.

Salmer til tema: 422, 409, 446, 861

HVORDAN ANVENDER VI BIBELEN

Ofte, men spesielt denne søndagen, opplever jeg at preteksten er for kort eller sakset på feil sted. Ofte leser jeg mer for å få med *hele* sammenhengen. Betydningen av teksten endres når konteksten endres eller uteblir. Dette erfarer predikanter ofte, men det er ikke sikkert at de som sitter i kirkebenkene reflekterer over det – det er eventuelt på tide at de gjør det.

Der det er redaksjonsmakt er det tolkningsmakt og da er det også definisjonsmakt. Er Joh 3:16 virkelig *Den lille bibel*? Jeg vil helst ha en større bibel basert på *Den store altomfavnende Jesus*. Jesus som er «oppsummeringen av tilværelsens totalitet», som kirkefedrene kunne si – alfa og omega. Bibelen er større enn summen av enkeltversene og dagens pretekst kan forstås som sakset for å gi et bestemt innhold som er vanskeligere når en større sammenheng gis.

Hvordan er det vi anvender bibelen er et betimelig spørsmål for folk i dag. Hvilken status har den? Bibelen må settes på dagsorden om den skal forbli/bli en bok det er mulig å forholde seg til og prester må våge å ta oppgaven. Hva bibelen ikke er kan være et prekenmotiv. Hvordan vi ikke bør forholde oss til

bibelen kan være viktigere enn å snakke den opp.

Bibelen er bare klar i dens evangelium, mente Luther. Det er dette vårt trossamfunn har satsset på. Spe derfor minimalt på og gi folk din lære om bibelen slik at evangeliet kan forbli ubesudlet av gode intensjoner og siste nytt innen liturgireformen.

Min erfaring tilsier at mange kristne leser et hvilket som helst bibelsted som like viktig og ofte helt uten dens sammenheng. «Men det står jo...» sier de. Slik oppstår de store troskrisene og/eller biblisismen. Ekteskap mellom to av samme kjønn? «Men det står jo...» Søndagens korte pretekst kan være en gylden mulighet til å ta et oppgjør med løsrevne bibelvers og en tanke om at det er «bibelen selv» vi forholder oss til og ikke «Ordet bak ordene» som Luther skrev – sentrum og periferi.

Det som kanskje gjør vårt kirkesamfunn spesiell er at den har valgt seg et sentrum og forsøkt å rendyrke det. Vår teologi innrømmer at noen tekster er mer verdt enn andre og at andre kan vike plass – sentrum og periferi. Personlig har jeg til og med blitt glad over å lese Luther når han tar et oppgjør med Skriften (se jeg skriver det til og med med stor S) og gir meg Lov og Evangelium, troen alene, men først og fremst Jesus alene. Luther skriver:

“Christ is the Master; the Scriptures are only the servant. The true way to test all the Books is to see whether they work the will of Christ or not. No Book which

does not preach Christ can be apostolic, though Peter or Paul were its author. And no Book which does preach Christ can fail to be apostolic, although Judas, Ananias, Pilate, or Herod were its author.”

Da er det vel håp for oss alle?

Salmer til tema: 276, 335, 339, 409

KONKLUSJON

Dette var noen tema, men kanskje det viste seg at de går ut på det samme: so-lus christus. I så fall hadde det vært fint. (Også må du gjerne spe på en del om vår neste). ■

VIGSLING AV KANTORER

Kåre Nordstoga
Domorganist i Oslo domkirke
knordsto@online.no

Siden spørsmålet om vigsling av kantorer igjen står på dagsorden, er det grunn til å stoppe opp å tenke over hvordan ordningen fungerer. Da kantorvigslingen ble innført i 1999, var det mange av oss som fremholdt at dette kunne føre til en uheldig todeling av kantorene. Og slik har det gått. Kun 23 prosent er vigslet, ifølge en undersøkelse fra Musikernes Fellesforbund. Vi reagerte også på at dette ble kjørt fram som en fagforeningssak ut fra ønske om å bli tatt mer på alvor i kirken, dette på tross av at medlemmene var tydelig delt i spørsmålet.

Et tydelig prinsipp i luthersk tradisjon, den grein vi alle sitter på, er at det er kirken som holder seg med prester, mens det er byen eller kommunen som byr på musikken. Uten å komme inn på hele historien rundt dette, vil jeg påstå at denne tenkningen i stor grad har bidratt til musikkens suksess innenfor luthersk folkekirketradisjon, og den har vært avgjørende for profesjonsjournaliteten i kirken.

Jeg tviler ikke på at det finnes mange positive erfaringer blant kantorer som

er vigslet, og minst av alt vil jeg kritisere kolleger som kjenner vigslingen som et meningsfullt grunnlag for sin tjeneste. Men at Kirken innfører en vigslingsordning for en hel yrkesgruppe, en ordning som i praksis er frivillig, og som i praksis deler yrkesgruppen i to, det er uheldig. Den sier altså til de som har valgt eller vil velge dette yrket: Hvis du vil, kan du komme inn under «biskopens tilsyn», - hvis du vil, kan du la det være.

Kantorgruppen utfordres faglig på mange plan, ikke minst gjennom moderne sjangeroppblomstring og stor bredde i bestillinger fra lokale menigheter. Da trenger vi tiltak som kan holde gruppen sammen, som kan virke rekrutterende, og som kan styrke vår faglige identitet som musikere. Det er vanskelig å se at vigsling er et godt sjakktrekk for å trekke til seg flere begavelse til yrket.

Legitimiteten for å være kirkemusiker er at vi alle er døpt til Faderens, Sønnens og Den Hellige Ånds navn. Så stort, og så lite. Kirken burde ha andre ting å gjøre enn å vedta liturgiske ordninger som deler en utsatt yrkesgruppe i to.

LUTHERS TESER

FREM MOT 500 ÅRET FOR LUTHERS TESER TRYKKER NYTT NORSK
KIRKEBLAD SAMTLIGE TESER I DE KOMMENDE BLADER.

29 - «Hvem vet om alle sjelene i det hele tatt ønsker å bli befridd fra skjærsilden? Noe annet fortelles jo om den hellige Severin og den hellige Paschal»

30 - «Ingen kan være sikker på sin egen anger, at den er rett og sann; og enda mindre kan man være sikker på at en full ettergivelse følger som konsekvens av angeren»

31 - «Likså sjelden som det er med en som gjør rett og sann bot, likså sjelden er det med en som på rett og sann måte mottar avlat; det vil si uhyre sjelden»